
COLLOQUIUM

Vruchtafdrijving uit het strafwetboek. Waarom? Hoe?

Brussel

vrijdag 27 januari 2017

Inhoudsopgave

Vruchtafdriving uit het Strafwetboek. Waarom? Hoe?	7
Welkomstwoord	7
Inleiding	8
Toegang tot de vrijwillige zwangerschapsafbreking, een indicator van democratie, in België en in de Europese Unie	11
Hoe Luxemburg de vrijwillige zwangerschapsafbreking uit het Strafwetboek heeft gehaald	11
Gefilmd interview	15
Recente voluntaristische wetswijzigingen in Frankrijk	17
Rondetafelgesprek: waarom en hoe zwangerschapsafbreking uit het Belgisch strafwetboek halen?	21
Conclusies	40

Programma

09.00 Ontvangst

09.30 Welkomstwoord

CHRISTINE DEFRAIGNE, voorzitter van de Senaat

09.45 Inleiding

SYLVIE LAUSBERG, historica, psychoanaliste en directrice 'Étude & Stratégie' in het Centre d'Action Laïque

---

TOEGANG TOT DE VRIJWILLIGE ZWANGERSCHAPSAFBREKING, EEN INDICATOR VAN DEMOCRATIE, IN BELGIË EN IN DE EUROPESE UNIE

**10.00 Hoe Luxemburg de Vrijwillige Zwangerschapsafbreking uit het
Strafwetboek heeft gehaald**

CLAUDINE KONSBRUCK, adviseur 1e klasse bij de regering van het Groothertogdom
Luxemburg

10.15 Gefilmd interview

MARLEEN TEMMERMAN, gewezen diensthoofd verloskunde aan het uz Gent, directrice bij de
Wereldgezondheidsorganisatie van het departement Reproductive Health and Research (2012-
2015)

10.30 Recente voluntaristische wetswijzigingen in Frankrijk

PASCALE CROZON, volksvertegenwoordigster in de Assemblée nationale, lid van de
Délégation aux droits des femmes en auteur van het verslag over de wet van 2016 die het recht
op zwangerschapsafbreking in Frankrijk uitbreidt

10.45 Pauze

RONDETAfelGESPREK: WAAROM EN HOE ZWANGERSCHAPSAFBREKING UIT HET BELGISCHE STRAFwETBOEK HALEN?

Moderator

EDDY CAEKELBERGHS, RTBF-journalist

11.00 Debat met de volksvertegenwoordig(st)ers:

PETRA DE SUTTER (Groen)

MURIEL GERKENS (Ecolo)

KATTRIN JADIN (MR)

KARIN JIROFLÉE (sp.a)

KARINE LALIEUX (PS)

OLIVIER MAINGAIN (DéFI)

CARINA VAN CAUTER (Open Vld)

MARCO VAN HEES (PTB)

DOROTHÉE KLEIN (cdH)

Deskundigen:

ANN VEROUGSTRAETE, gynaecoloog ULB-Erasme; SJERP-Dilemma-VUB

FRANÇOISE DEDRIE, leidinggevende van de LUNA-Centra van West-Vlaanderen & Antwerpen
(Dr. Willy Peers Centrum vzw)

KATINKA IN'T ZANDT, voorzitter van GACEHPA

SYLVIE TACK, advocaat gespecialiseerd in medisch recht

12.30 Conclusies

SYLVAIN PEETERS, voorzitter van deMens.nu

HENRI BARTHOLOMEEUSEN, voorzitter van het Centre d'Action Laïque

13.00 Drink

Vruchtafdrijving uit het Strafwetboek. Waarom? Hoe?

Welkomstwoord

Mevrouw Christine Defraigne, voorzitter van de Senaat. – Dames en heren, geachte collega's, ik ben zeer verheugd dat ik u hier allen in het federaal parlement kan verwelkomen. Vandaag behandelen we een heel belangrijk thema. Als voorzitter van de Senaat neem ik mijn verantwoordelijkheid door deze belangrijke problematiek, een echt transversaal thema, hier aan bod te laten komen.

Eerst zullen we het uiteraard over het Strafwetboek hebben, maar ook onze sociale zekerheid en bevoegdheden zoals gezinsplanning en de artsenopleiding zullen aan bod komen. Dat alles sluit mooi aan bij de bevoegdheden van de Senaat.

Ik wil werken over de grenzen van fracties en partijen heen en herhaal dat we alle partijen, alle democratische fracties hebben uitgenodigd. Iedereen is welkom om te debatteren. Pluralisme is belangrijk. Het is ook belangrijk hier in de Senaat, die een grote ervaring met bio-ethische thema's heeft, de sereniteit te behouden.

(Verder in het Frans) Het onderwerp waarover we deze voormiddag zullen reflecteren, is belangrijk. Ik heb u uitgelegd in welk opzicht deze reflectie tot de bevoegdheid van de Senaat behoort en ik heb u duidelijk gemaakt dat pluraliteit en pluralisme hier gewaarborgd zijn. Sta mij ook toe u te zeggen dat ik sterke opvattingen heb over dit onderwerp, als vrouw en als politica. Toen ik in 1999 parlamentslid werd, had ik er geen vermoeden van dat dit debat opnieuw zo hevig zou oplaaien. Ik behoor tot die generatie van vrouwen die, wellicht ten onrechte, vindt of vond dat het recht om over het eigen lichaam te beschikken, om een gezond leven te kunnen leiden, een verworven recht is.

Vandaag stellen we wereldwijd een achteruitgang vast. Ik zal het niet hebben over de man die onlangs op twee exemplaren van de Bijbel de eed heeft afgelegd, conform de traditie en de Amerikaanse grondwet, maar die onmiddellijk een maatregel heeft genomen die erin bestaat de subsidies aan de internationale ngo's terug te schroeven. Politiek gezien juich ik het initiatief toe dat Alexander De Croo ter zake heeft genomen. U mag het mij niet kwalijk nemen, maar ik ben niet plotseling asexueel en apolitiek geworden. Iedereen weet overigens ook wat er in Polen, in Hongarije, en nog dichterbij ons gebeurt... Ik maak me zorgen over de woorden van een presidentskandidaat die de jongste dagen om andere redenen het voorwerp is van gesprek.

Beste collega's, beste leden van de aanwezige verenigingen, in de Belgische rechtsorde zijn we nog lang niet toe aan de correcte toepassing van een fundamenteel recht.

(Verder in het Nederlands) In het internationaal recht handelen de meeste juridische instrumenten die de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft aangenomen impliciet over het recht op abortus, het recht op een vrij gekozen moederschap. Ik denk bijvoorbeeld aan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens of aan het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen.

(Verder in het Frans) De plaats van abortus in het Strafwetboek, naast de bepalingen met betrekking tot prostitutie of de aanranding van de eerbaarheid toont aan dat de moraal de overhand heeft. Men kan zich afvragen of dit wel strookt met onze internationale verplichtingen.

Wij weten dat er in de Kamer een aantal wetsvoorstellen ter bespreking voorliggen. Om die reden hebben we erop aangedrongen dat alle indieners van die voorstellen hier hun standpunt zouden komen uiteenzetten, ook degenen die het niet eens zijn met het standpunt dat ik hier vandaag naar voren breng. De vrijheid om van gedachten te wisselen en er een andere mening op na te houden, is immers van essentieel belang.

Verskillende elementen zijn aan de orde, zoals de verlaging van de drempel van 180 dagen, waarop ik niet zal ingaan want alle deelnemers aan dit debat weten waarover het gaat, voor de eventuele uitreiking van een geboortekte, een aangifte bij de burgerlijke stand of een inschrijving in een register. Sommige voorstellen zweven tussen een verplichting en een mogelijkheid. De idee die eraan ten grondslag ligt is lovenswaardig, namelijk ouders helpen bij het rouwproces, maar het betreft hier een hoogst persoonlijke aangelegenheid. Iedereen reageert in dergelijke omstandigheden op zijn manier. Een eenvormig model opleggen, kan een inmenging betekenen in het leven van de gezinnen. Daarom stellen sommigen de vrije keuze voor.

De vraag is dus of de mogelijkheid om al dan niet aangifte te doen vanaf 140 dagen zwangerschap het recht op vruchtafdrijving kan aantasten omdat op die manier aan de foetus een juridisch statuut wordt verleend.

De meerderheid van de indieners vinden van niet. Zij zijn allen ongetwijfeld te goeder trouw, eerlijk en van goede wil, maar ik verzoek hen om in dit debat de keerzijde van de kwestie te bekijken, namelijk het schrappen van abortus uit het Strafwetboek. In het Groothertogdom Luxemburg is men daar onlangs toe overgegaan. In Frankrijk zijn er verschillende strekkingen en de rem op vruchtafdrijving is er actueel.

Ik wijs erop dat ethische kwesties in mijn partij deel uitmaken van de individuele en persoonlijke vrijheid. Iedereen heeft het recht te denken wat hij wil. U kent mijn overtuigingen, die nauw aansluiten bij mijn levenservaring. Ik ben van mening dat in de huidige samenleving, die tamelijk onstabiel is en ten prooi aan tal van beproevingen, de zwaksten het eerste doelwit zijn, namelijk vrouwen en kinderen. Wij zijn natuurlijk sterke vrouwen, maar we weten dat in tal van landen en ook bij ons sprake is van kwetsbaarheid en fragiliteit. Het gaat niet om de bescherming van rechten op papier, maar van fundamentele waarden, principes en de fysieke integriteit van vrouwen en hun gezondheid.

(Verder in het Nederlands) Dames en heren, ik wens u een interessant colloquium. Ik zal u nu verlaten omdat ik de plenaire vergadering van de Senaat moet voorzitten.

Inleiding

Mevrouw Sylvie Lausberg *(in het Frans)*. – Mevrouw de voorzitter, eerst en vooral wil ik er u in naam van de organisatoren hartelijk voor danken dat dit colloquium in dit gebouw mag plaatsvinden. Onze dank gaat ook uit naar uw toegewijde medewerkers, voor hun voorbereidend werk.

(Verder in het Nederlands) Namens de organisatoren wil ik de voorzitter van de Senaat van harte bedanken voor de ontvangst.

Ik wil ook u allen hartelijk welkom heten, ongeacht of u hier aanwezig bent als toehoorder of als deelnemer aan het debat over de volgende vraag: abortus uit het Strafwetboek halen, waarom en hoe?

(Veder in het Frans) Eerst komt mevrouw Claudine Konsbruck aan het woord. Zij is adviseur bij de regering van het Groothertogdom Luxemburg. We zijn vereerd met haar aanwezigheid. Vervolgens kunnen we luisteren naar mevrouw Marleen Temmerman, dankzij de video gemaakt door onze collega's van deMens.nu, waarvoor dank. Mevrouw Temmerman is oud-senator en stond aan het hoofd van de dienst verloskunde in het UZ Gent, alvorens ze het hoofd werd van het departement voor reproductieve gezondheid van de Wereldgezondheidsorganisatie. Tot slot komt mevrouw Pascale Crozon aan het woord, volksvertegenwoordiger van het Franse parlement, lid van de *Délégation aux droits des femmes* en auteur van het verslag van de wet van 2016 die het recht op zwangerschapsafbreking in Frankrijk uitbreidde. Na de pauze volgt een debat tussen de vertegenwoordigers van de politieke partijen. De moderator van het debat is Eddy Caekelberghs, journalist bij de RTBF.

(Verder in het Nederlands) Ik wil ook alle Belgische parlementsleden bedanken die vervolgens aan het rondetafelgesprek zullen deelnemen: Petra De Sutter voor Groen, Muriel Gerkens voor Ecolo, Katrin Jadin voor MR, Karin Jiroflée voor sp.a, Dorothee Klein voor cdH, Olivier Maingain voor DÉFI, Carina Van Cauter voor Open Vld en Marco Van Hees voor PTB.

Verscheidene afgevaardigden hebben een wetsvoorstel ingediend om abortus uit het strafrecht te halen. U vindt alle teksten en een vergelijking van de voorstellen in de map die u bij het binnenkomen hebt gekregen.

Ik schets even snel de context van deze ochtendsessie. Ze is het vervolg op twee eerdere ontmoetingen, een in Brussel in september en een in Luik in november. We hebben toen de expertise van de academische wereld samengebracht, zowel op medisch vlak, als vanuit juridisch oogpunt. Bovendien kregen we feedback van centra voor gezinsplanning, gynaecologen en feministische organisaties.

(Veder in het Frans) Een samenvatting van de inhoud van die drie ontmoetingen zal worden weergegeven in een publicatie die half maart 2017 verschijnt. Ze is bestemd voor de politieke wereld en voor het grote publiek. Het is immers hoog tijd dat de publieke opinie wordt gevormd en invloed kan uitoefenen op dit maatschappelijk debat waarvan de gezondheid en de levensomstandigheden van de helft van de bevolking de inzet vormen.

De eerste vaststelling waarover een politieke reflectie kan plaatsvinden, ligt in de kloof tussen het beeld dat het publiek heeft van de wet op zwangerschapsafbreking, of beter gezegd het gebrek aan kennis bij het publiek over die wet, en wat die wetgeving in feite inhoudt, namelijk dat zwangerschapsafbreking in het Strafwetboek staat. Dat stuit vaak op ongeloof. De eerste vraag van dit colloquium had, in plaats van: "waarom abortus uit het Strafwetboek halen?" kunnen zijn: "Waarom abortus in het Strafwetboek laten staan?" Het publiek is niet op de hoogte van de strikte voorwaarden van de wet en die voorwaarden worden evenmin volledig nageleefd door de beroepsmensen, want ze zijn in de praktijk niet toepasbaar.

Vanuit die vaststelling kunnen we de wettelijke voorschriften één na één bekijken en ze vergelijken met de praktijk, met de realiteit van de vrouwen en de teams die hen opvangen. Het feit dat bijna niemand in België weet dat zwangerschapsafbreking nog beschouwd wordt als een "misdad tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid", is te wijten aan een gebrek aan heldere

informatie over dat onderwerp, maar ook aan een gebrek aan communicatie over de evolutie van die wetgeving.

Is de moraal van de strafwet van 1869, of zelfs die van 1990, waarover een stemming in het parlement heeft plaatsgevonden, verenigbaar met onze levenswijze in de 21e eeuw? Moet de wetgever, zoals de voorzitter van de Senaat heeft aangehaald, geen wijzigingen voorstellen opdat de wet de weergave zou zijn van de verzuchtingen van de bevolking, en afgestemd wordt op de internationale aanbevelingen van de WHO of van het VN-Comité inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen? De documenten over die internationale aanbevelingen bevinden zich eveneens in het dossier dat u bij het binnenkomen kreeg.

Het gebrek aan communicatie is belangrijker dan het lijkt omdat het in fine te maken heeft met de geschiedenis, onze geschiedenis, de geschiedenis van de vrouwen, de geschiedenis van België en vooral ook de geschiedenis van de feministische strijd, waarvan de strijd voor de toegang tot veilige abortus een symbool is. Dat zegt veel over de onzichtbaarheid, ook vandaag nog, van de vrouwenstrijd.

Los van het medische en gezondheidsaspect is de grond van de vraag waarom we zo weinig horen over zwangerschapsafbreking en de geschiedenis ervan. Is het nog een taboe? Is het feit dat abortus nog in het Strafwetboek staat een teken dat het bij ons nog als een overtreding wordt beschouwd? Welke hinderpalen staan in de weg dat die medische daad als een recht wordt beschouwd?

De wet van 1990 vormde een handig compromis tussen het aspect van de volksgezondheid en de beslissing van de vrouw. De gedeeltelijke depenalisering is een toegeving aan de helft van de bevolking – de vrouwen – om te vermijden dat ze sterven of ernstige gevolgen van een clandestiene abortus ondervinden. Het was een enorme stap vooruit, maar die wetswijziging heeft het recht op zwangerschapsafbreking niet erkend. Frankrijk heeft dat onlangs wel gedaan. We zijn verheugd straks mevrouw Pascale Crozon te horen die ons zal uitleggen hoe en waarom Frankrijk het recht op zwangerschapsafbreking heeft verruimd.

Eerst zal mevrouw Claudine Konsbruck uitleggen hoe en waarom Luxemburg, waar de strafwet op het vlak van abortus voordien gelijkaardig was aan de onze, er eind 2014 in is geslaagd abortus uit de strafwet te halen.

Misschien kunnen we in België zwangerschapsafbreking binnenkort ook als een recht van de vrouw beschouwen. Het is in de eerste plaats over dat principe dat het parlement zich moet uitspreken als de wetsvoorstellen die in de commissie voor Justitie zijn ingediend, in de plenaire vergadering zullen worden besproken.

Als we de voorwaarden van de wet een voor een bekijken, zien we dat de meeste ervan geen echte maatregelen ten gunste van de vrouw vormen, maar dat ze eerder als doel hebben te controleren, en soms zelfs te culpabiliseren.

Uit de voorwaarden voor zwangerschapsafbreking valt af te leiden dat zwangerschapsafbreking niet gezien wordt als een keuze die met kennis van zaken wordt gemaakt, maar als een laatste toevlucht, die gepaard moet gaan met aanbevelingen over de mogelijkheden van adoptie van het kind in wording, over de medische en psychische risico's van een abortus of nog over de wachttijd van zes dagen tussen de eerste afspraak en het moment van de eigenlijke zwangerschapsafbreking.

Al die voorwaarden zijn in strijd met het zelfbeschikkingsrecht van de vrouw. Er is een grote kloof tussen de wetteksten en de ervaring van de 20 000 tot 30 000 vrouwen per jaar die een gemedicaliseerde abortus ondergaan. Men kan zich afvragen of we door die kloof te laten bestaan, geen vrij spel laten aan degenen die het recht op zwangerschapsafbreking willen inperken of afschaffen. Dat is jammer genoeg het geval in veel Europese landen, zoals u in het document met als titel *État des lieux de l'IVG en Europe* kunt lezen.

Moet België een afwachtende houding aannemen of zich daadkrachtig tonen? Als men het debat over abortus aangaat, opent men dan de doos van Pandora? Moet ons land, dat in het hart van Europa ligt, zijn wetgeving op abortus niet versterken en erkennen dat het om een recht van de vrouw op zelfbeschikking gaat en om een recht van koppels om te beslissen wanneer en hoeveel kinderen ze willen? Dat vormt de kern van dit colloquium en ik wens dat het voor iedereen een vruchtbare voormiddag wordt.

Vooraleer ik het woord geef aan onze eerste spreker, wil ik iedereen die dit debat heeft voorbereid, hartelijk danken, in de eerste plaats onze juriste Julie Papazoglou, voor haar onmisbare steun en haar scherpe analyses.

In naam van het *Centre d'Action Laïque* en deMens.nu dank ik u nogmaals hartelijk voor uw aanwezigheid en voor uw bijdrage aan deze gedachtewisseling, waarvan we hopen dat hij verloopt zonder oogkleppen, zonder taboes, in een geest van pluralisme en vrij onderzoek.

(Verder in het Nederlands) Ik wil u, dames en heren, nogmaals hartelijk danken voor uw aanwezigheid en uw medewerking aan dit colloquium. Het is de perfecte gelegenheid om te discussiëren, zonder oogkleppen of taboes, in een geest van pluralisme en vrij onderzoek. We hopen dat deze discussies vruchten zullen afwerpen.

Toegang tot de vrijwillige zwangerschapsafbreking, een indicator van democratie, in België en in de Europese Unie

---

Hoe Luxemburg de vrijwillige zwangerschapsafbreking uit het Strafwetboek heeft gehaald

Mevrouw Claudine Konsbruck *(in het Frans)*. – Mevrouw de voorzitter, dames en heren, ik dank u voor de uitnodiging om in deze prestigieuze zaal de Luxemburgse ervaringen met u te delen.

Staat u mij toe mezelf voor te stellen. Mijn naam is Claudine Konsbruck. Ik ben adviseur bij het ministerie van Justitie van het Groothertogdom Luxemburg. Ik heb geen verkozen mandaat. Ik zal me bijgevolg niet uitspreken in naam van een partij, maar ik zal u de evolutie van de wet en de gevolgen ervan op onze wetgeving objectief voorstellen.

Ik zal deze uiteenzetting beginnen met een citaat van Simone de Beauvoir, dat de jongste dagen op de sociale media de ronde doet: “Vergeet nooit dat een politieke, religieuze of economische crisis

volstaat opdat de rechten van de vrouw opnieuw in vraag worden gesteld. Deze rechten zijn nooit verworven. Vrouwen moeten waakzaam blijven, hun ganse leven lang.”

De recente gebeurtenissen bewijzen dat dit citaat nog steeds actualiteitswaarde heeft. Mevrouw de voorzitter verwees naar het decreet dat door president Trump drie dagen na zijn eedaflegging werd ondertekend. Dit decreet, dat symbolisch heet te zijn, heeft vooral nefaste gevolgen voor de toegang tot zwangerschapsafbreking in ontwikkelingslanden. Mevrouw de voorzitter verwees ook naar de recente verklaringen van presidentskandidaat François Fillon. Spijtig genoeg is en blijft de abortuskwestie sinds vele decennia een steeds terugkerend onderwerp van polemiek.

De verschillende opinies die elkaar bekampen beroepen zich op waarden die niet onderhandelbaar zijn: enerzijds het behoud van het menselijk leven en anderzijds de vrije keuze van de vrouw.

Luxemburg heeft middels de wet van 17 december 2014, waarvan de tekst terug te vinden is in de documenten van deze vergadering, deze vraag duidelijk beantwoord. Abortus werd op een ondubbelzinnig wijze uit het strafrecht gehaald en op aanvraag toegelaten, met behoud van een termijnvoorwaarde. Deze wet betekent een wijziging van het paradigma ten overstaan van de vroeger bestaande wetgeving, door de nadruk te leggen op het zelfbeschikkingsrecht van de vrouw. Deze paradigmawijziging kan worden verklaard door de regeringswissel van eind 2013, ten gevolge van de vervroegde verkiezingen van oktober van hetzelfde jaar. Er werd een nieuwe coalitie gevormd, bestaande uit de *Parti démocratique* (DP), de *Parti ouvrier socialiste luxembourgeois* (LSAP) en *Les Verts*, waardoor de *Parti chrétien-social* (CSV) die het land twintig jaar had bestuurd, in de oppositie terechtkwam.

De nieuwe regering had in haar programma duidelijk de intentie aangekondigd om de zwangerschapsafbreking uit het Strafwetboek te halen. Het betrof overigens een van de eerste regeringsontwerpen, en het werd begin 2014 ingediend. Aldus werd een radicale ommekeer tot stand gebracht, amper twee jaar na de wet van 2012.

Ik zal hier een kort historisch overzicht schetsen van de evolutie van de wet in het Groothertogdom Luxemburg.

De eerste tekst uit 1795 voorziet in zware straffen, maar enkel voor diegenen die abortus toepassen, niet voor zwangere vrouwen. Ik lees een uittreksel van het Strafwetboek van 3 Brumaire van het Jaar 4 voor: *“Quiconque sera convaincu d’avoir par breuvage, par violence ou par tout autre moyen, procuré l’avortement d’une femme enceinte, sera puni de vingt années de fers”*. (Al wie schuldig bevonden is aan het aborteren van een zwangere vrouw, door middel van een drank, door geweld of op enige andere wijze, zal met twintig jaar dwangarbeid worden bestraft).

Het Strafwetboek, door Napoleon ingevoerd in 1810, heeft deze bepalingen verzwaaard en voorzag in de levenslange opsluiting van vrouwen die hun toevlucht hadden genomen tot abortus. Geneesheren, vroedvrouwen of apothekers die bijgedragen hadden tot de misdaad, riskeerden dwangarbeid.

In 1879 werd het Strafwetboek diepgaand hervormd en geïnspireerd op het Belgische model. Het artikel over abortus werd vervangen door de artikelen 348 en 353 van het Strafwetboek. Voortaan werden abortus en hulp bij abortus gestraft met twee tot vijf jaar gevangenis. Geneesheren en vroedvrouwen die abortus toepassen, kunnen tot lange gevangenisstraffen of dwangarbeid worden veroordeeld.

Tussen 1933 en 1936 hebben leden van de oppositie wetsvoorstellen ingediend die geen gevolg kenden. In 1972 diende de socialistische verkozenen Antoine Wehenkel een nieuw wetsvoorstel in dat ertoe strekte de bepalingen inzake abortus te moderniseren door het invoeren van een termijn. Deze tekst kende evenmin een gevolg, maar lokte wel een geanimeerd debat uit in de Kamer van volksvertegenwoordigers. Voor de eerste keer eisten meerdere verkozenen in het openbaar het recht op zelfbeschikking van de vrouw op.

In 1978 werd de wet over de seksuele voorlichting, de voorkoming van clandestiene abortus en de reglementering van de zwangerschapsafbreking aangenomen. Deze wet staat onder bepaalde voorwaarden zwangerschapsafbreking toe, meer bepaald in geval van fysieke of psychische risico's voor de gezondheid van de vrouw, risico's op fysieke misvormingen, op psychische aantastingen of zware ziektes van de foetus. Abortus na een verkrachting is eveneens toegestaan.

Deze wet, die de zwangerschapsafbreking "op aanwijzing" bepleit, verdedigt het principe dat enkel de geneesheer het recht heeft om af te wegen of er al dan niet een wettelijke aanwijzing bestaat om tot een abortus over te gaan. Het is interessant om op te merken dat het begrip "vrijwillige zwangerschapsafbreking" op dat ogenblik geleidelijk het begrip "abortus" begint te vervangen, hetgeen bewijst dat er een reflectie over de toestand van de vrouw gaande is.

In 2007 en 2010 hebben de socialistische verkozenen Lydie Err en de liberale verkozenen Lydie Polfer eveneens getracht het recht op vrijwillige zwangerschapsafbreking uit te breiden. Hun wetsvoorstellen kenden evenmin gevolg.

De wet van 1978 bleef ongewijzigd tot 2012! De nieuwe wet van 12 december 2012 wijzigde artikel 353 van het Strafwetboek, voerde het begrip "sociale nood" in en voorzorg in een verplicht bezoek aan een erkend familiaal consultatie- en informatiecentrum door de vrouw. Deze bepaling inzake de verplichte consultatie werd toen heftig bekritiseerd en werd vervolgens uit de tekst geschrapt.

De nieuwe wet heeft eveneens de na te leven bepalingen vastgelegd voor de minderjarige vrouwen die tot vruchtafdrijving wensen over te gaan.

De wet van 17 december 2014 is de laatste hervorming die deze pijnlijke evolutie afrondt. Zij bekrachtigt eindelijk het principe van de zelfbeschikking van de vrouw.

Ik kom tot de huidige toestand. Na 35 jaar onder een repressieve wet en twee jaar na de toepassing van een compromiswet heeft de wet van 2014 de vrijwillige zwangerschapsafbreking op een ondubbelzinnige wijze uit het Strafwetboek verwijderd. Op die manier heeft de wetgever zich geconformeerd aan het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, dat door de vorige spreker werd aangehaald en dat het Groothertogdom Luxemburg in juli 1980 ondertekende. De betreffende artikelen uit het Strafwetboek werden geschrapt en de artikelen over de vrijwillige zwangerschapsafbreking werden in een aparte wet, de wet over de seksuele voorlichting, ondergebracht.

Deze wetswijziging heeft tegelijk een einde gemaakt aan een latente hypocrisie; gedurende de laatste jaren vond er geen enkele strafrechtelijke vervolging plaats.

De enige bepalingen die in het Strafwetboek blijven bestaan, zijn artikel 348, over de abortus toegepast zonder de instemming van de vrouw, en artikel 349, over de abortus veroorzaakt door vrijwillig toegebracht geweld zonder de intentie om abortus te plegen of het met voorbedachten rade

blootstellen van een zwangere vrouw aan een imminent risico op de dood of op kwetsuren. Het delict van belemmering van de vrijwillige zwangerschapsafbreking werd niet gereguleerd.

Een andere belangrijke wijziging betreft de tweede raadpleging, zoals vastgelegd in de wet van 2012, die facultatief wordt. Zoals ik reeds zei, werd deze raadpleging sterk bekritiseerd tijdens de besprekingen. De wetgever is van oordeel dat het enkel de vrouw zelf toekomt om te oordelen of zij nood heeft aan bijkomende raadplegingen, enerzijds over de rechten, hulp en voordelen van de vigerende wetten en anderzijds over de mogelijkheden en de beschikbaarheid van sociale en psychologische ondersteuning.

De tweede raadpleging dient evenwel door de geneesheer tijdens de eerste raadpleging te worden aangeboden en blijft een verplichting voor de minderjarige vrouw.

De tekst van artikel 14 bevat een oplossing die louter aan de termijn is gekoppeld – voor de twaalfde zwangerschapsweek – en zonder het behoud van de aanwijzingen. De reflectieperiode voorafgaand aan de ingreep is teruggebracht tot drie dagen. Zo werd eveneens de formaliteit van de verplichte geschreven wilsbevestiging van de vrouw geschrapt, maar blijft deze behouden voor de minderjarige vrouw.

Voortaan wordt de vrijwillige zwangerschapsafbreking terugbetaald door de ziekteverzekering. De nomenclatuur van medische handelingen en diensten bevat aldus een nieuwe code in verband met vrijwillige zwangerschapsafbreking.

De huisarts is bevoegd om een medicamenteuze zwangerschapsafbreking toe te passen tot de zevende week.

De procedure werd zodanig aangepast dat de verschillende etappes tot enig doel hebben de vrouw te begeleiden in haar keuze en niet om haar in deze of gene richting te duwen.

Tijdens de voorbereidende werkzaamheden vond er een uitgebreide raadpleging plaats van verschillende sociale actoren en medische kringen. Aldus werden tijdens de besprekingen in de Kamer van volksvertegenwoordigers negen adviezen in detail onderzocht. In al deze adviezen werd met een zeer brede meerderheid de door de regering voorgestelde aanpak positief onthaald. Het is interessant vast te stellen dat meerdere oppositieleden tijdens de stemming voor hebben gestemd. De tekst behaalde 38 stemmen voor en 22 tegen. Zes leden van de oppositie, waaronder vier verkozenen van de *Parti chrétien-social* hebben dus voor deze tekst gestemd.

De nieuwe wet werd van kracht op 1 januari 2015. We beschikken dus over twee jaar ervaring. De cijfers voor 2015 en 2016 zijn vrij constant gebleven. De *Planning familial* ging over tot 619 interventies in 2013, 665 in 2014, 651 in 2015 en 580 in 2016. De wet heeft dus niet zoveel weerslag gehad op de interventies op het terrein, maar ze heeft toch een belangrijke evolutie teweeg gebracht in pijnlijke en gevoelige dossier.

Ik dank u voor de belangstelling die u voor onze wet toonde en wacht met ongeduld de besprekingen af die zich vervolgens op politiek niveau zullen afspelen.

Mevrouw Sylvie Lausberg (*in het Frans*). – Ik dank u voor deze verduidelijkingen. Zij bieden gespreksstof voor ons debat.

Het interview dat door onze collega's van deMens.nu werd opgenomen, zal ons toelaten mevrouw Marleen Temmerman te horen, gynaecologe en oud-sp.a-senator. Zij heeft de verloskundige dienst

van het UZ Gent geleid vooraleer het hoofd van het departement voor reproductieve gezondheid en onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie te worden. Zij beschikt, zoals u begrepen hebt, over een specifieke ervaring ten behoeve van onze werkzaamheden. De eerste vraag waarop zij zal antwoorden is: “Wat is de rol en welke zijn de actiemogelijkheden van de Wereldgezondheidsorganisatie met betrekking tot het recht op abortus in de wereld?”

Gefilmd interview

Mevrouw Marleen Temmerman. – De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) is een afdeling binnen de Verenigde Naties die zich bezig houdt met het verbeteren van de gezondheid wereldwijd. Ze kan zich natuurlijk niet inlaten met de wetgeving in afzonderlijke landen. De WHO maakt wereldwijde globale resoluties, teksten, geeft richtlijnen, doet onderzoek en zorgt ervoor dat die teksten, richtlijnen, enzovoort, voor ministeries maar ook voor gezondheidswerkers, zoals voor dokters en verplegers, zoveel mogelijk gebaseerd zijn op evidentie, op gegevens, op wetenschappelijk onderzoek. Dat is wat de VN in het algemeen maar zeker de Wereldgezondheidsorganisatie in het bijzonder doet.

Ik was tot 2015 directeur van het programma rond reproductieve gezondheid van de Wereldgezondheidsorganisatie. Binnen dat departement werkten en werken wij nog aan abortus wereldwijd. Wat doen we? We houden de gegevens en de trends in de wereld bij, ook in bepaalde contingenten en landen. We zien wat beter wordt en wat slechter wordt. We maken ook specifieke richtlijnen voor artsen en verplegers overal in de wereld, zeker voor ontwikkelingslanden.

De vraag is: hoe gaat het wereldwijd met abortus? Er is goed nieuws en er is slecht nieuws. Het slechte nieuws is dat er nog altijd 56 miljoen abortussen per jaar plaatsvinden. Het grootste deel, 49 miljoen, vindt plaats in ontwikkelingslanden. Ongeveer 7 miljoen vindt plaats in de Westerse wereld. Het goede nieuws is dat het aantal abortussen in het Westen gedaald is omdat men toegang heeft tot seksuele voorlichting, tot voorbehoedsmiddelen en tot veilige abortus.

In België is de wet veranderd in 1990, maar abortus staat nog altijd in het strafrecht. De wet van 1990 is goed. Er is heel wat veranderd sindsdien, maar het zou beter kunnen. In de Senaat hebben we er over de partijgrenzen heen aan gewerkt en over nagedacht. In de jaren 2007-2013 hebben we niet aan de wet gewerkt, net omdat er een zekere vrees was dat als we aan de wet zouden gaan sleutelen, het wel eens slechter zou kunnen worden.

Wat kan er beter aan de Belgische wet? Ten eerste moet de abortuswet uit het Strafwetboek. Er moeten richtlijnen zijn, en die zijn er, vanuit de gezondheidszorg. Die zijn er ook voor andere ingrepen. De richtlijnen moeten gaan over hoe abortus wordt uitgevoerd, hoe preventie wordt gevoerd, hoe een zwangerschapsafbreking veilig kan worden uitgevoerd. Volgens mij moet dat helemaal niet in het Strafwetboek staan.

Ten tweede moet de huidige wet worden aangepast. Nu kan tot twaalf weken na de bevruchting abortus worden uitgevoerd. We moeten de realiteit onder ogen zien. Sommige vrouwen zien pas laat in de zwangerschap dat ze zwanger zijn, of vinden pas laat de weg naar de hulp of twijfelen. We moeten iets verder gaan, zoals in de buurlanden, tot achttien of twintig weken, zodat minder vrouwen voor “abortustoerisme” naar het buitenland moeten gaan omdat ze net iets langer zwanger zijn.

Een ander aspect dat veel kan verbeteren, is de bedenktijd van zes dagen. De meeste vrouwen die met de vraag voor een abortus komen, hebben al beslist. Er zijn er echter ook die twifelen. We moeten omgaan met die twijfel en die mensen kunnen counselen, welke richting ze ook willen uitgaan. De bedenktijd van zes dagen kan echter leiden tot problemen. Veronderstel dat een vrouw naar de huisarts gaat, de huisarts een afspraak maakt met een abortuscentrum, en ze daar na een drietal dagen terecht kan, dan moet ze nog eens zes dagen wachten. Ondertussen kan de grens van twaalf weken gemakkelijk overschreden zijn. We moeten dat veranderen.

In 1990 werd in België een commissie opgericht om te weten, te volgen, te kijken hoe het met abortus gaat. Er zijn mensen die denken dat als abortus wordt gelegaliseerd, iedereen zomaar abortus zal laten uitvoeren, maar zo werkt het niet. Een vrouw wordt niet zwanger en laat abortus doen omdat het wettelijk is toegelaten. Hetzelfde geldt voor voorbehoedsmiddelen. Men denkt: als we condoms op de scholen gaan toelaten, gaat dat aanleiding geven tot promiscuïteit. Dat is natuurlijk niet zo.

Het is dus goed dat die commissie bestaat, maar eigenlijk zouden we veel meer kunnen doen met de gegevens. We kunnen meer doen dan ieder jaar een verslag schrijven over het aantal abortussen. We kunnen de gegevens ook verzamelen en gebruiken: wie zijn de vrouwen die anno 2016 in België een abortus laten uitvoeren? Ik ben blij dat er in het parlement verder wordt gewerkt. Deze studiedag is prachtig initiatief waar ik jammer genoeg niet persoonlijk bij kan zijn. Het is een zeer goed initiatief om gezamenlijk na te denken over hoe het beter kan en hoe we de preventie kunnen verbeteren, hoe het aantal abortussen nog verminderen, maar vooral hoe we een betere situatie kunnen creëren voor vrouwen en meisjes. Gewetensbezwaren zijn er. Uiteraard heeft elke arts, elke hulpverlener het recht om te kiezen wat hij of zij zal doen, maar als abortus in de gezondheidsvoorzieningen van het land is ingeschreven, moet de overheid ervoor zorgen dat er hulpverlening is. Men kan geen individu verplichten, maar men kan wel het systeem zodanig inrichten dat er hulpverlening is. In Duitsland en ook in andere landen, iets meer in Oost-Europa, worden iets meer gewetensbezwaren door de individuele hulpverleners ingeroepen. We moeten ons daarvan bewust zijn. Gewetensbezwaren bestaan niet alleen rond abortus. In 1994 heeft een wereldconferentie plaatsgevonden waar men zich voor het eerst akkoord heeft verklaard over reproductieve rechten. Dat betekent dat vrouwen kunnen beslissen hoeveel kinderen ze willen, wanneer en met wie. Dat lijkt voor ons allemaal zo evident, maar die vrouwenrechten betekenen ook toegang tot voorbehoedsmiddelen en toegang tot abortus. In verband met al die verworven rechten zien we meer een meer een push back, wereldwijd. Dat zien we ook in Europa, waarvan we dachten dat die rechten, nadat we een aantal feministische golven achter de rug hadden, geen probleem meer vormden. Integendeel, in België en in Europa zien we dat de verworven rechten van vrouwen worden teruggedrongen, onder andere het recht op abortus en de toegang tot abortus.

Het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen wereldwijd en in Europa staat onder druk, maar we moeten ook kijken naar de goede voorbeelden rondom ons.

Landen zoals Frankrijk en Luxemburg hebben abortus onlangs uit het Strafwetboek gehaald. Ze zijn bezig met meer rechten te creëren voor vrouwen. Ze doen het dus beter dan een aantal andere Europese landen. Ze kunnen een goed voorbeeld zijn voor België, waar we het niet slecht doen, maar waar we onze abortuswetgeving kunnen verbeteren.

Ik wens u veel succes vandaag met de studiedag.

Mevrouw Sylvie Lausberg (*in het Frans*). – We gaan nu mevrouw Pascale Crozon horen, volksvertegenwoordigster in de Assemblée nationale, lid van de *Délégation aux droits des femmes* en auteur van het verslag over de wet van 2016 die het recht op zwangerschapsafbreking in Frankrijk versterkt.

Recente voluntaristische wetswijzigingen in Frankrijk

Mevrouw Pascale Crozon (*in het Frans*). – Ik dank u voor de uitnodiging en ik ben vereerd het Franse Parlement te vertegenwoordigen en de delegatie van de *Assemblée nationale aux droits des femmes et à l'égalité entre les hommes et les femmes* en haar voorzitter Catherine Coutelle. Ik begroet hier in het bijzonder mevrouw Petra De Sutter, als collega in de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa.

U hebt mij gevraagd u te komen spreken over vrijwillige zwangerschapsafbreking die, zoals u weet, werd toegestaan door de wet Veil van 17 januari 1975. Dit is meer dan veertig jaar geleden, maar het klopt dat dit debat niet tot het verleden behoort. Het debat gaat voort, net zoals de strijd voor het recht van vrouwen om over hun lichaam te beschikken.

De actualiteit maakt voortdurend duidelijk dat de erkenning van die rechten gevaar loopt, en ik wil mijn solidariteit betuigen met de vrouwen en mannen die vandaag in de Verenigde Staten strijden tegen het openlijk seksisme van de regering-Trump, waarvan één van de eerste beleidsdaden was de overheidsfinanciering van informatie voor vrouwen over abortus te verbieden.

Zoals vaak gebeurt inzake maatschappelijke rechten, is de depenalisering van zwangerschapsafbreking niet het begin van een proces, maar de erkenning door de wet van een feitelijke situatie en vloeit ze voort uit debatten en jarenlange strijd.

In Frankrijk kunnen we teruggaan tot 1956, naar de *Fondation de la Maternité heureuse*, een protestantse beweging van malthusiaanse strekking, die streeft naar geboortebepanking en die in 1960 de *Mouvement français pour le Planning familial* zou worden. Sedert zijn oprichting ijvert die beweging voor de afschaffing van de wet van 1920, die abortus formeel verbiedt, en in 1961 opent ze centra voor gezinsplanning. Het eerste centrum komt er in Grenoble. De centra willen mensen informeren en opvoeden, maar verlenen ook relatieadvies. Ze verstrekken op illegale wijze contraceptiepillen en zaaddodende middelen die ingevoerd worden uit de VS.

Orale contraceptie wordt in Frankrijk toegelaten in 1967 door de wet Neuwirth, maar het zal 5 jaar duren voor de toepassingsdecreten worden bekendgemaakt. Intussen raakte de feministische beweging georganiseerd en zorgde ze ervoor dat de eis voor vrije en gratis contraceptie en abortus werd opgepikt in het publieke debat. Dat gebeurde tijdens de Parijse studentenrevolte van mei '68 die aanleiding gaf tot het ontstaan van de *Mouvement de libération des femmes*.

Vóór 1975 zijn er twee gebeurtenissen die de goedkeuring van de wet Veil onafwendbaar maken. De eerste is het manifest van 343 Franse bekende personen die in *Le Nouvel Observateur* verklaarden dat ze zelf een abortus hadden ondergaan. Ze zouden de geschiedenis ingaan onder de naam “de 343 sletten” die *Charlie Hebdo* hen gaf.

Onder hen zijn veel feministes zoals Simone de Beauvoir, Gisèle Halimi, Yvette Roudy of Antoinette Fouque, maar ook Marguerite Duras of Françoise Sagan, en actrices zoals Catherine Deneuve of Jeanne Moreau. De petitie, die een oproep tot burgerlijke ongehoorzaamheid was, zal

veel weerklank krijgen in Frankrijk en in de wereld, zoals in Duitsland, waar ze ook door *Stern* wordt gepubliceerd en ondertekend door beroemdheden als Romy Schneider.

Daarna volgde in 1972 het proces van Bobigny. Het ging om een voor die tijd vrij banaal voorval, waarbij de moeder van een meisje van 16 dat verkracht was, 4 500 Franse Frank, of drie maanden salaris, moest ophoesten om een clandestiene abortus te laten uitvoeren. Veeleer dan vergiffenis en mildheid te vragen voor haar cliënte opteerde Gisèle Halimi ervoor deze zaak aan te grijpen om het politieke proces te maken van de wet van 1920. Tal van wetenschappers en politici komen getuigen ten voordele van het meisje, dat zal worden veroordeeld, maar waarvan het beroep niet zal worden behandeld tot na de verjaring. Na afloop van dit proces erkent de Franse president Georges Pompidou dat de wet niet aangepast is en niet meer zal worden toegepast en dat er dus geen vervolging meer zal zijn.

In die context wordt toenmalig minister van Volksgezondheid Simone Veil door Valéry Giscard d'Estaing gevraagd om de depenalisering van abortus voor te stellen. In een halfroond dat voornamelijk gevuld is met mannen – momenteel is nog steeds maar 26 procent van de leden van de Assemblée nationale een vrouw – laait het debat zeer hoog op. De voormalige minister van Justitie, Jean Foyer, heeft het over abortushuizen als 'slachthuizen, waar kinderlijken zich opstapelen' en Hector Rolland valt minister Veil persoonlijk aan door haar te verwijten dat ze als overlever van de Holocaust kiest voor de genocide. De wet wordt aangenomen met 284 voor en 189 stemmen tegen, met de steun van links en het centrum tegenover een verdeelde rechtse vleugel.

De wet Veil is een feitelijke legalisering van abortus, maar wordt aanvankelijk voorgesteld als een wet tot depenalisering. Het is een overgangsmaatregel van vijf jaar, die pas in 1979 definitief wordt. Er zijn een aantal voorwaarden aan verbonden, die hoofdzakelijk van formele aard zijn. Zo stelt het eerste artikel dat de vrouw zich door haar toestand in een noodsituatie moet bevinden, ook al wordt die noodsituatie door niemand anders beoordeeld dan door die vrouw zelf. Vrouwen worden verplicht ingelicht over de gevaren voor henzelf en voor toekomstige zwangerschappen. Aan de artsen wordt gewetensvrijheid toegekend en ze hebben het recht om te weigeren een zwangerschapsafbreking uit te voeren.

Er is geen ruimere financiële terugbetaling door de ziekteverzekering van de kosten voor een abortus.

Het is duidelijk dat deze wet niet tot doel heeft om het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen over hun voortplanting te bevestigen. Ze wordt ook niet als een voorwaarde voor hun emancipatie beschouwd en is geen stap in het verkrijgen van gelijke rechten. Het is een compromis dat louter een humane oplossing wil bieden voor menselijke situaties. Dat standpunt werd trouwens ook door Simone Veil ingenomen. Ze verklaarde dat abortus een uitzondering moest blijven, een noodoplossing voor uitzichtloze situaties. Maar hoe kon men abortus gedogen zonder dat het zijn uitzonderlijk karakter zou verliezen, en zonder dat de maatschappij het leek aan te moedigen? Ze antwoordde vol overtuiging dat 'geen enkele vrouw van harte overgaat tot abortus'.

In werkelijkheid werd het recht op abortus stilaan algemeen erkend in de Franse samenleving en werd het nooit meer in vraag gesteld, dankzij dit compromis dat politiek geniaal was. De linkerzijde kon er een fundamenteel recht van vrouwen in zien om over hun lichaam te beschikken, aangezien de vrouw zelf hier alleen over besliste. De rechterzijde kon het gedogen omdat het erom ging een uitzonderingssituatie te regelen. Dertig jaar lang waren er geen principiële debatten meer over

abortus, de voornaamste aanpassingen van de wetgeving spitsten zich toe op de effectieve toegang van vrouwen tot een zwangerschapsafbreking.

Het volstaat immers niet om een vrijheid af te kondigen om iedereen gelijke toegang tot die vrijheid te verzekeren en we hebben vastgesteld dat er allerlei obstakels kunnen zijn. Het eerste is uiteraard de financiële drempel, en toen links aan de macht kwam, werd meteen beslist om de zwangerschapsafbreking terug te laten betalen door de ziekteverzekering met de wet Roudy van 1982. Om af te rekenen met politieke hinderpalen, bedreiging en fysiek geweld die vrouwen verhinderden om hulp te zoeken bij de *centres d'orthogénie* of die artsen verhinderden om abortussen uit te voeren, werd via de wet Neiertz in 1993 het misdrijf van belemmering ingevoerd dat gericht is tegen de antiabortuscommando's. Er waren soms ook meer onopvallende hinderpalen, zoals de geografische onbereikbaarheid van abortuscentra, die voor een stuk geleid hebben tot de verdere liberalisering van de aflevering van de morning-afterpil, eerst in de ziekenhuizen in 1990 en vanaf 1999 in de apotheken, tot ze in 2001 gratis werd afgeleverd aan minderjarigen, die ze op school kunnen krijgen.

De voornaamste wetsaanpassingen in deze periode zijn trouwens gericht op minderjarigen, in het bijzonder de wet Aubry van 2001. Voor het eerst sedert 1975 stelde Martine Aubry immers niet louter voor om aanvullende bepalingen toe te voegen aan de wet Veil, maar om die wet te evalueren en aan te passen. Uit die evaluatie is gebleken dat het aantal zwangerschapsafbrekingen stabiel is op 200 000 per jaar, maar dat het aantal minderjarigen gestaag is toegenomen tot 10 000. Die minderjarigen maken een meerderheid uit van de 5 000 vrouwen die jaarlijks in het buitenland een abortus laten uitvoeren die in Frankrijk illegaal zou zijn vanwege de termijnen bepaald door de wet Veil.

De wet verlengt de termijn binnen dewelke een zwangerschapsafbreking mogelijk is van 10 naar 12 weken na de bevruchting, om tegemoet te komen aan 80 procent van de beweegredenen om naar het buitenland te gaan. Zij wijzigt ook de toestemming door de ouders. Minderjarigen krijgen de mogelijkheid om de voorschriften voor contraceptie geheim te houden en er kan een andere meerderjarige vertrouwenspersoon dan de ouders worden aangewezen om ze te begeleiden bij een abortus. Aan de centra voor gezinsplanning bedeeft ze de rol toe van openbare dienst, vermits de raadpleging in die centra systematisch wordt voorgesteld aan vrouwen die een abortus vragen en verplicht is voor minderjarigen. Drie sessies van seksuele informatie en opvoeding per jaar worden verplicht in de scholen. Dringende contraceptie wordt losgekoppeld van de verplichting tot medisch voorschrift en daarmee wordt het principe ingevoerd van de keuzevrijheid met betrekking tot de methode. Zonder terug te komen op de gewetensclausule van de artsen, moeten artsen die weigeren een zwangerschapsafbreking uit te voeren, doorverwijzen naar collega's die dat wel doen.

De wet Aubry is dus een hervorming van de wet Veil, die nu nog altijd geldt in Frankrijk. Daar zijn in de loop van het volgende decennium maar weinig aanpassingen aan gebeurd, tenzij van technische aard. Toch werden er in die periode nieuwe moeilijkheden vastgesteld inzake de toegang tot zwangerschapsafbreking.

Gedurende dat decennium werd het ziekenhuisaanbod sterk geherstructureerd. Om kosten te besparen en doeltreffender te werken, werden veel diensten gegroepeerd in grote pluridisciplinaire centra, die steeds verder buiten de grote steden gelegen zijn en waren er minder diensten voorhanden in de stadscentra en op het platteland. De tijd van de militante artsen van de jaren 1970 die illegale abortussen uitvoerden, was voorbij. Zij gingen met pensioen en werden niet altijd vervangen. De tarifiering door de sociale zekerheid van prestaties die verband houden met zwangerschapsafbreking werd onvoldoende en privéstructuren of mutualiteiten trokken zich daar

beetje bij beetje uit terug. Gelet op die ontwikkelingen heeft de toenmalige regering met minister Roselyne Bachelot, die nochtans een militante feministe is die ik respecteer, het principe van de vrije keuze van de methode laten varen, en promoot ze de zwangerschapsafbreking met medicijnen, niet vanwege het principe, maar omdat het goedkoper is.

Om een antwoord te bieden op die nieuwe situatie, hebben we er ons in 2012 met François Hollande toe geëngageerd om abortus voor 100 procent terug te betalen. Maar tegelijk is de vraag van het recht op abortus zelf opnieuw ter discussie komen te staan in het politieke en ideologische debat, iets wat we niet voor mogelijk hielden. Daar zijn vele redenen voor. Vooreerst is er de internationale context. Ik verwees in mijn inleiding al naar Donald Trump, maar laten we niet vergeten dat het in vraag stellen van de legitimiteit van abortus uit Europa komt, met name uit Spanje en Portugal. Ik heb dat trouwens aangekaart in de Raad van Europa. Spanje was het voorbije decennium nochtans een voorbeeldland, vooral als het ging om geweld tegen vrouwen.

In Frankrijk dook dan weer in de marge van het debat over het homohuwelijk een neoconservatief, traditionalistisch discours op de voorgrond rond de ‘familiale waarden’, dat ook aan bod kwam als het ging om de opvoeding tot gelijke kansen voor mannen en vrouwen en waar de rechterzijde om electorale redenen voor open stond. Ten slotte is er ook een evolutie merkbaar in de wijze van ‘abortusgebruik’. Terwijl het totale aantal abortussen stabiel blijft op 200 000 per jaar, stellen we vast dat het aantal vrouwen dat er minstens één keer gebruik van gemaakt heeft, blijft dalen van 54 procent in 1980 tot 33 procent vandaag, wat we als een succes kunnen beschouwen voor het recht van vrouwen om over hun lichaam te beschikken. Maar dat betekent ook dat er steeds meer vrouwen zijn die er vaker gebruik van maken. Dat kan gemakkelijk verklaard worden door demografische evoluties, en met name het feit dat vrouwen veel later een stabiele relatie aangaan met een kindwens dan 30 jaar geleden, maar het leidde er toch toe dat in het openbaar debat het begrip ‘comfortabortus’ werd geïntroduceerd, dat door Marine Le Pen wordt naar voren geschoven, en de eis om de terugbetaling daarvan te schrappen.

In die context hebben we er dus voor gekozen om van zwangerschapsafbreking een politiek strijdpunt te maken en terug te komen op de compromissen die deel uitmaakten van de wet Veil en te stellen dat abortus niet wordt gedoogd, maar dat het een recht is. Het instrument daarvoor was de wet Vallaud-Belkacem van 2014. Voor het eerst in de geschiedenis van Frankrijk hadden we geen tekst die ging over pariteit in de politiek, professionele gelijkheid of geweld tegen vrouwen, maar een tekst waarin ervan werd uitgegaan dat al die dimensies met elkaar verbonden zijn en dat we ze op coherente wijze moesten aanpakken om de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen radicaal weg te nemen. Daarom hebben we in de tekst de noodsituatie weggelaten, die enkel theoretisch was, om duidelijk te stellen dat zwangerschapsafbreking wordt uitgevoerd op vraag van een vrouw die haar zwangerschap niet wenst verder te zetten. Dit politieke gevecht werd voortgezet met de schrapping van de bedenktijd en leidde ertoe dat in een resolutie, die met een ruime meerderheid werd goedgekeurd ter gelegenheid van de veertigste verjaardag van de wet Veil, werd bevestigd dat abortus een fundamenteel recht is voor alle vrouwen.

We zetten die politieke strijd verder en stemmen hem voortdurend af op de wereld waarin we leven en waarin toegang tot informatie een cruciaal gegeven is. Met de opkomst van de sociale media stellen we inderdaad vast dat de antiabortuslobby’s heel goed georganiseerd zijn voor het verspreiden van valse informatie en om vrouwen die informatie zoeken, te ontmoedigen om gebruik

te maken van hun recht. Gisteren nog werd de uitbreiding van het misdrijf van belemmering tot de media in de Assemblée nationale besproken en goedgekeurd.

Tot slot wil ik Simone de Beauvoir citeren. Ze zei dat we niet mogen vergeten dat een politieke, economische of religieuze crisis zou volstaan om vrouwenrechten weer in vraag te stellen. Die rechten zijn nooit verworven. Vrouwen zullen hun leven lang waakzaam moeten blijven, aldus de Beauvoir. Dat is precies wat we nu meemaken. Voor het eerst sinds 1974 werd in Frankrijk over abortus gesproken in een televisiedebat tussen presidentskandidaten. Zelfs al zwoeren ze beiden dat ze er niet aan zouden raken, los van hun eigen overtuigingen, is dit feit symptomatisch voor een nieuw tijdperk waarin wat verworven werd geacht, dat niet meer is, maar weer een strijdpunt wordt.

Mevrouw Sylvie Lausberg (*in het Frans*). – We komen aan het einde van het eerste gedeelte van deze ochtend. Wat we tot nu toe hebben gehoord, toont aan dat het opportuun is dit verder te bespreken. Ik stel voor een koffiepauze te nemen van een kwartier. Daarna zetten we onze werkzaamheden verder.

Rondetafelgesprek: waarom en hoe zwangerschapsafbreking uit het Belgisch strafwetboek halen?

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Titel VII van het Strafwetboek heeft als opschrift misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid. Mevrouw Tack, kunt u kort de draagwijdte toelichten van artikel 350 van het Strafwetboek, evenals de inhoud van de verschillende voorstellen die op tafel liggen?

Mevrouw Sylvie Tack. – Ik zal proberen vanuit juridische invalshoek een aantal zaken te belichten. Vandaag zit de hele regeling in verband met zwangerschapsafbreking nog volledig in het Strafwetboek. Daarin zijn verschillende bepalingen opgenomen die een veelheid aan situaties dekken. Ook de vormen van zwangerschapsafbreking met geweld vallen onder die regeling, maar dat zijn niet de situaties waarvoor we vandaag een oplossing trachten voor te vinden. Het blijft natuurlijk nodig dat dergelijke zaken harder worden aangepakt.

De vrijwillige zwangerschapsafbreking zit ook nog altijd in het Strafwetboek, in het hoofdstuk misdaden tegen de familie en de openbare orde. Zowel de vrouw die buiten de toelatingsvoorwaarden abortus pleegt, als de arts of andere personen die de voorwaarden niet naleven, vallen onder het strafrecht. Dat heeft natuurlijk gevolgen op juridisch vlak, omdat men vandaag nog altijd strafsancities riskeert, bestaande uit gevangenisstraffen of boetes, of een combinatie van beide.

Het is niet langer gewenst dat elk van de vormen van zwangerschapsafbreking in het strafrechtelijk kader blijven, zeker niet in het hoofdstuk van het Strafwetboek met die zware sancties. Naar aanleiding daarvan werden een aantal wetsvoorstellen ingediend. Ik zal daar straks nog commentaar bij geven. De basisvraag blijft op welke manier we abortus dan uit het Strafwetboek kunnen halen en waar we die regeling dan moeten onderbrengen. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat er geen

regeling over zwangerschapsafbreking is. Er moet wel degelijk een regeling zijn, maar ze moet buiten het strafrechtelijke kader worden gehouden.

De bepaling volgens dewelke de vrouw strafbaar is wanneer ze enkele voorwaarden niet zou naleven, is misschien niet langer gewenst. Zo'n bepaling werkt culpabiliserend en creëert vandaag nog altijd veel rechtsonzekerheid voor vrouwen. Zelfs als men maar het minste procedureregeltje niet naleeft, riskeert men in theorie nog altijd een strafsanctie. In het kader van de rechtszekerheid wordt dat best aangepakt.

Wanneer de zwangerschapsafbreking wordt uitgevoerd door andere personen, moet nog een onderscheid worden gemaakt: wordt ze uitgevoerd door derden die niet onderlegd zijn, dan moet een zwaardere sanctionering mogelijk blijven. Als het artsen betreft, kan men zich de vraag stellen of zwangerschapsafbreking nog in het Strafwetboek moet blijven. Bij de wetsvoorstellen stellen verschillende partijen voor om de abortusregeling onder te brengen in de wet op de patiëntenrechten. Persoonlijk ben ik er niet helemaal zeker van of die regeling daar wel op de ideale plaats staat. De wet op de patiëntenrechten is een algemene wet, die op algemene wijze de patiëntenrechten in België regelt. Ze geldt voor het amalgaam van de zogenaamde gewone medische handelingen, dus handelingen die door een arts of een andere zorgverlener worden uitgevoerd, maar die men als courante handelingen beschouwt, waarvoor geen extra zorgvuldigheidsregels nodig zijn en die globaal kunnen worden geregeld. Daarrond bestaan een aantal regels zoals in verband met informatie, toestemming en dergelijke.

De vraag rijst of zwangerschapsafbreking daarin past, ofwel of ze, zoals bij de wetgeving over euthanasie, medisch begeleide voortplanting, of orgaantransplantatie niet in een afzonderlijke wet moet worden geregeld. Persoonlijk ben ik er voorstander van om dat in een aparte wet te regelen, omdat die oplossing toch meer aanleunt bij het gegeven dat het om een bijzondere medische handeling gaat, net zoals de andere specifieke handelingen die ik daarnet heb opgesomd.

Als er wordt beslist om zwangerschapsafbreking op te nemen in een aparte wet, zoals in een van de wetsvoorstellen staat, rijst de vraag of er in strafsancities moet worden voorzien. In een aparte wet kunnen natuurlijk ook strafsancities worden opgenomen als bepaalde voorwaarden niet worden nageleefd. Er kan een discussie worden gevoerd over de vraag hoe zwaar het niet-naleven van de voorwaarden voor vrijwillige zwangerschapsafbreking moeten worden bestraft. Men kan kiezen voor strafsancities, maar men kan ook voor een soepeler regeling kiezen en enkel boetes opleggen. Er zijn dus nog verschillende mogelijkheden. Ik raad aan om verder uit te diepen welke specifieke sancties men wil koppelen aan het niet-naleven van de voorwaarden.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mijnheer Maingain, u bent één van de eersten die een tekst hebben voorgesteld.

Wat is uw standpunt over de bepaling van artikel 350 van het Strafwetboek?

De heer Olivier Maingain (Défi) (*in het Frans*). – We willen elke verwijzing naar zwangerschapsafbreking uit het Strafwetboek schrappen. We willen de strafbaarstelling van zwangerschapsafbrekingen die niet volgens de voorwaarden van de wet verlopen, afschaffen. Met de indiening van ons wetsvoorstel nemen we een duidelijk standpunt in over de depenalisering. We hebben de voorwaarden voor de uitoefening van het recht op zwangerschapsafbreking niet gewijzigd. Het is een tactische keuze om ervoor te zorgen dat er eerst een akkoord ontstaat over het principe. Maar ik sta open voor de wijziging van een aantal termijnen: de termijn binnen dewelke de medische

handeling moet plaatsvinden, de bedenktijd, enz. We willen vooral de nadruk leggen op de volledige depenalisering, onomkeerbaar en zonder voorbehoud.

Mevrouw Dorothée Klein (cdH) (*in het Frans*). – Ik spreek hier als voorzitter van de cdH-vrouwen.

We moeten de aandacht vestigen op het feit dat vrouwenrechten bedreigd worden en door mijn aanwezigheid wil ik uiting geven aan onze gehechtheid aan die rechten, met inbegrip van het recht op abortus.

Zoals u weet heeft onze partij geen wetsvoorstel ingediend.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Kan cdH achter de voorstellen van de andere partijen staan?

Mevrouw Dorothée Klein (cdH) (*in het Frans*). – Op dit ogenblik vinden wij dat niet nodig.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Kan dat standpunt nog veranderen?

Mevrouw Dorothée Klein (cdH) (*in het Frans*). – Er is informatie verstrekt over de toestand in Frankrijk en in het Groothertogdom, maar we hebben nog niet alle informatie gekregen.

Voor ons is zwangerschapsafbreking niet zomaar een medische handeling als alle andere. Abortus kan geen voorbehoedsmiddel zijn. Het is een handeling met ethische weerslag. Een nauwgezette voorafgaande analyse van de huidige situatie en een wetsevaluatie zijn noodzakelijk. Op dit ogenblik ontbreken die.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Ik heb ook het debat geleid dat aan de Vrije Universiteit Brussel werd gehouden en zal aan de organisatoren vragen om de bundel met documenten ter beschikking te stellen, omdat deze analyse voor België daarin uitgebreid aan bod kwam. Dat kan nuttig zijn bij dit debat.

Mevrouw Petra De Sutter (Groen). – Ik zal spreken namens Groen, maar zoals u weet hebben Ecolo en Groen samen een voorstel ingediend. Het is evident dat het abortusverhaal uit de strafwet moet. In plaats van een verschoond misdrijf moet het een recht worden, wat niet betekent dat het een gewone medische handeling moet worden. Zoals mevrouw Tack heeft gezegd, denken we dat het gepast is om een afzonderlijke wet voor de zwangerschapsafbreking op te stellen, die bepaalde voorwaarden en een kader bevat. Over de sancties bij overtredingen moet worden nagedacht.

Ik sluit me helemaal aan bij mevrouw Klein, die zegt dat het recht op abortus overal in Europa onder druk staat en dat we abortus echt uit het strafrecht moeten halen om duidelijk te maken dat vrouwenrechten, het recht op abortus en het zelfbeschikkingsrecht beschermd moeten blijven. De strijd is gevoerd en zal misschien opnieuw moeten worden gevoerd.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – De tekst van Ecolo en Groen is gewijzigd sedert de vorige colloquia.

Mevrouw Muriel Gerkens (Ecolo) (*in het Frans*). – Dat is zeker zo. Ik maak van de gelegenheid gebruik om het *Centre d'Action Laïque* en de andere deelnemers te bedanken.

Abortus is een bijzonder belangrijk onderwerp binnen de vrouwenrechten en de gezondheidsrechten. Maatschappelijk gezien, is het een thema waarover best naar een voldoende grote consensus wordt gezocht, zodat er een meerderheid ontstaat die achter een wetswijziging staat.

Tijdens vorige bijeenkomsten zijn bekommernissen geuit waarmee de parlementsleden van Ecolo en Groen geen rekening hadden gehouden en daarom hebben ze de voorwaarden voor zwangerschapsafbreking gewijzigd en hebben ze hun voorstel aangepast om er een autonome wet van te maken, maar waarbij ze toch verwijzen naar de patiëntenrechten. Misschien zal er nog worden bijgestuurd. Dat is juist het interessante in een democratie en in het parlementaire werk.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Hiermee is het nut aangetoond van dit soort gedachtewisselingen en ontmoetingen.

Mevrouw Carina Van Cauter (Open Vld). – Ons standpunt hierover is al geruime tijd heel duidelijk. In het Strafwetboek hoort thuis wat wij als maatschappij als onaanvaardbaar beschouwen en niet kunnen tolereren. Zwangerschapsafbreking zien wij, en veel fracties met ons, als een vrouwenrecht, een patiëntenrecht. Het hoort bijgevolg niet thuis in het Strafwetboek en de depenalisering ervan is voor ons dus evident. Ik hoop dat niet alleen de mensen die we vandaag horen het daarmee eens zijn, maar dat er daarvoor ook een brede meerderheid kan worden gevonden.

U zult me nu ongetwijfeld confronteren met de vraag waar ons wetsvoorstel dan wel is. Dat is nog in evolutie. Over depenaliseren hebben we een eensgezind standpunt, maar om het aantal weken te bepalen waarbinnen tot vrije zwangerschapsafbreking kan worden overgegaan, moeten we naar de medische sector luisteren en dat doen we vandaag ook. Voor ons is dat punt nog niet helemaal duidelijk – misschien komt het hier later nog aan bod – en daarom hebben we nog geen afgewerkte tekst. We werken eraan en willen het probleem bewust en integraal aanpakken. Het staat op onze agenda. Ik hoor collega Maingain zeggen: we willen eerst de depenalisering rond hebben. Wij denken dat we dit probleem niet te snel, maar weldoordacht en integraal moeten aanpakken. Het gaat immers niet alleen over depenalisering. Dat is wel een heel belangrijk punt met een grote symbolische waarde. We moeten vrouwen niet opzadelen met een schuldgevoel, met het gevoel dat ze gefaald hebben en iets fout hebben gedaan. Het is hun recht daartoe te beslissen, onder bepaalde voorwaarden.

De heer Eddy Caekelberghs. – Mevrouw Karin Jiroflée heeft het woord.

Mevrouw Karin Jiroflée (sp.a). – Het is algemeen bekend dat voor sp.a abortus uiteraard uit het strafrecht moet. Dat is de logica zelf. Het gaat vaak over heel kwetsbare vrouwen, vrouwen in nood en dan denken wij in de eerste plaats aan hulpverlening en niet aan bestraffing. Het is dus logisch dat abortus uit de strafwet gaat en dat er een goede omkadering wordt gecreëerd om die vrouwen te helpen.

Bovendien, zoals mevrouw Van Cauter net ook zei, wordt, doordat abortus in het Strafwetboek staat, nog heel vaak een schuldgevoel gelegd net op de meest kwetsbare vrouwen en dat is een beschaafde maatschappij onwaardig.

Tot slot hebben vrouwen het recht om te beslissen over hun eigen lichaam en moet abortus dus uit het strafrecht. Waar het dan precies moet worden ondergebracht, daarover moeten we de discussie

voeren met experts zoals mevrouw Tack. Ik ben geen juriste, maar dat het een soort gezondheidswet moet worden, is voor ons duidelijk.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mevrouw Jadin, kunt u ons zeggen hoever het staat bij MR? Tijdens het vorige colloquium aan de VUB hadden Viviane Teitelbaum, die hier aanwezig is, en Gautier Calomne een tekst beloofd.

Mevrouw Kattrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Ik onderschrijf alle overwegingen die hier naar voren zijn gebracht, maar we moeten ons afvragen waarom die bepaling niet uit het Strafwetboek werd geschrapt wanneer de wet tot depenalisering van abortus werd aangenomen. Ik vermoed dat daarover een compromis moest gesloten worden.

We zien een evolutie optreden, ditmaal in de slechte richting, bijvoorbeeld in de Verenigde Staten. We moeten ons die vraag stellen om te vermijden dat andere bepalingen het recht van vrouwen om over hun eigen lichaam te beschikken en het recht op abortus in het gedrang brengen. We denken daarover na. We bereiden een tekst voor, maar kunnen hem nog niet indienen, wat ik betreurt.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Vormt dit een probleem binnen de meerderheid?

Mevrouw Kattrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Daarover is een discussie aan de gang.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Dat begrijp ik. Ik heb opgemerkt dat twee fracties niet vertegenwoordigd zijn op ons colloquium.

Mevrouw Kattrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Als we een tekst kunnen indienen, zal daarin de afschaffing van de artikelen 350, 351 en 381, vijfde en zesde lid worden voorgesteld. Dat zou een begin zijn.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mevrouw Lalieux, ik veronderstel dat de PS nog steeds voorstander is van een schrapping?

Mevrouw Karine Lalieux (PS) (*in het Frans*). – We vinden dat het hoog tijd is om abortus volledig te depenaliseren. Dat zou vanzelfsprekend moeten zijn, maar dat is het niet omdat twee partijen van de meerderheid het dossier blokkeren. Vrouwenrechten worden systematisch in vraag gesteld, in Europa en daarbuiten. België zou een duidelijk en sterk signaal moeten uitsturen.

Het beste signaal zou zijn om abortus uit het Strafwetboek te halen en het in de patiëntenwet in te voegen. De reflectie over de termijnen kan gebeuren in het kader van een parlementair debat. De experts die daarover zouden worden gehoord, kunnen ons helpen om daarover tot een consensus te komen.

De tijd is rijp om een debat te voeren, er werden voorstellen ingediend. Het zou volstaan om ze op de agenda van de commissie voor de Justitie te plaatsen. Dat zullen we doen, want het wordt een prioriteit.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Voorzitter Goffin van de commissie voor de Justitie heeft zich daartoe geëngageerd, denk ik.

Mevrouw Karine Lalieux (PS) (*in het Frans*). – Dat klopt. Het debat moet opgestart worden, zodat iedereen zijn standpunt kan bepalen. We zullen dan zien of dit essentieel vrouwenrecht ook nog essentieel is voor alle partijen. Als we dit op de lange baan schuiven, kan het te laat zijn.

Ethische debatten zijn altijd delicaat. In dit verband hebben we uit het verleden geleerd dat het parlement beter in staat is om hierin vooruitgang te boeken dan de regering. Ik vraag dus om die voorstellen spoedig te agenderen. Ik geloof in de eerlijkheid en de ernst van mijn collega's. De tijd is rijp voor dit debat binnen de samenleving, met de experts en in het parlement.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mijnheer Van Hees, wat denkt de PTB hierover?

De heer Marco Van Hees (PTB) (*in het Frans*). – De PTB heeft nog geen wetsvoorstel om abortus uit het Strafwetboek te halen. Dat heeft niets te maken met een politieke evolutie. In de PTB is hierover geen politieke evolutie. Ons standpunt is heel duidelijk. Abortus moet beschouwd worden als een medische handeling en het vertrekpunt is het recht van vrouwen om over hun eigen lichaam te beschikken. Het zou nog veel beter zijn, in de plaats van over te gaan tot depenalisering, dat abortus wordt ingeschreven als mensenrecht. Het moet veeleer als een recht dan als een vrijheid worden beschouwd. De restrictieve maatregelen van Donald Trump tegen de centra voor gezinsplanning gaan rechtstreeks in tegen de vrije toegang tot dat recht. Het lijkt ons dus essentieel om abortus uit het Strafwetboek te halen en om er een recht van te maken voor alle vrouwen.

Mevrouw Françoise Dedrie. – Hoe staan wij tegenover de vraag of adoptie een waardig alternatief is voor abortus? Ik vertegenwoordig de Nederlandstalige LUNA-Centra. In 2016 hebben wij met de vijf Nederlandstalige centra samen 8 134 vrouwen gezien. Daarvan zijn 6 773 vrouwen overgegaan tot een zwangerschapsafbreking. We hebben zeven vrouwen naar een adoptiedienst verwezen. Dat is 0,03%. Is adoptie een alternatief? Volgens mij niet. Het is wel een oplossing op het moment dat abortus niet meer kan of niet kan voor een bepaalde vrouw. We moeten dus zeker informatie verstrekken, maar ook die hulpverlening moet op maat.

Die zeven vrouwen hebben we doorverwezen omdat drie van hen 24 weken zwanger waren, één was 26 weken zwanger, de andere 30 en nog twee 31 weken. Zij konden dus niet meer worden geholpen, niet in België, maar ook niet in het buitenland. Is de zwangerschap ongewenst, dan is de enige oplossing inderdaad een eventuele doorverwijzing naar een adoptiedienst. Hoeveel effectieve adopties zijn daaruit voortgevloeid? Eén of twee misschien, maar ook niet meer. Vrouwen kiezen voor abortus omdat kinderen belangrijk zijn. Als een vrouw overweegt wat ze met haar zwangerschap zal doen, omdat de kaarten niet gunstig liggen om een kind te verwelkomen, kunnen wij als hulpverlener dan vragen of ze die zwangerschap wil uitdragen? Dat is een van de moeilijkste dingen in het leven van een vrouw. Zoiets vragen als hulpverlener is eigenlijk immoreel.

Mevrouw Katinka In't Zandt (*in het Frans*). – Ik vertegenwoordig de 22 Franstalige centra buiten de ziekenhuizen, in nauwe samenwerking met de acht abortuscentra van de *Femmes prévoyantes socialistes*.

Voor ons vloeit het recht op abortus voort uit het recht van de vrouw om te beschikken over haar lichaam. Het begrip noodsituatie is een belemmering van dit recht. De wet bepaalt immers dat de vrouw zich in een noodsituatie moet bevinden en dat een arts die situatie moet beoordelen, wat betekent dat de vrouw niet in staat is die beslissing alleen te nemen. Ze moet zich onderwerpen aan de bevestiging, de zegen van een zogenaamde expert. Bovendien wordt totaal geen rekening gehouden met vrouwen die een abortus vragen omdat ze de pil vergeten zijn, terwijl die vrouwen niet klaar zijn voor een kind en er geen zin in hebben.

Uit onze beroepspraktijk weten we dat het psychologische gesprek dat aan een abortus voorafgaat en dat moet dienen om de noodsituatie vast te stellen, het risico in zich draagt vrouwen te culpabilise-

ren en de vraag te “psychologiseren”. Zoals mijn Vlaamse collega Françoise Dedrie zei, moet men de keuze van de vrouw voor een abortus als een positieve keuze zien, want ze kiest eigenlijk voor verantwoord ouderschap.

Mevrouw Ann Verougstraete (*in het Frans*). – Een vrijwillige zwangerschapsafbreking in het eerste trimester van de zwangerschap is minder gevaarlijk dan een bevalling. Uiteraard zeggen we dat niet aan een zwangere vrouw die een kind wenst en bijgevolg moet bevallen.

Minstens twintig procent van de vrouwen zullen in de loop van hun leven een abortus ondergaan, wat weinig medische problemen oplevert. In Afrika is 13 procent van de moedersterfte te wijten aan een illegale abortus. Daarnaast mogen we niet uit het oog verliezen dat zeer veel vrouwen als gevolg van die ingreep ziek worden. Ze worden onvruchtbaar of blijven de rest van hun leven pijn hebben. Dankzij de wet op de zwangerschapsafbreking heb ik nooit een vrouw zien sterven ingevolge een abortus, terwijl Willy Peers, professor Schoysman en professor Jacques Amy hebben kunnen getuigen over de erbarmelijke situatie vóór de periode dat dokter Peers de moed had om illegaal zwangerschappen af te breken.

Het aantal gevallen van complicaties bij zwangerschapsafbreking is uiterst gering. Daarom kunnen we een abortus volkomen veilig uitvoeren in abortuscentra.

Ik kom tot de psychische gezondheid, die onlosmakelijk deel uitmaakt van de gezondheid. Zwangerschapsafbreking is geen pretje, maar veel onderzoeken wijzen op de afwezigheid van een psychologische nasleep. Ongewenst moederschap daarentegen heeft veel zwaardere gevolgen.

Dit gezegd zijnde, ben ik van mening dat het recht op psychologische ondersteuning in de wet behouden moet blijven. We moeten niet psychologiseren en zoeken naar redenen voor een noodsituatie, maar we stellen vast dat voor veel vrouwen in België zwangerschapsafbreking een enorm taboe blijft dat ze in hun eentje moeten trotseren.

Mevrouw Karine Lalioux (PS) (*in het Frans*). – Ik ben het volledig eens met alles wat er is gezegd. De noodsituatie is een volkomen voorbijgestreefd begrip in de huidige maatschappij. Bovendien heeft die voorwaarde als gevolg dat er voorwendselen worden gezocht om zich te kunnen beroepen op het recht op abortus, wat echt belachelijk is.

We mogen niet medicaliseren of tot het uiterste psychologiseren, maar het is wel belangrijk de psychologische ondersteuning te behouden.

Bovendien, zoals Françoise Dedrie zo goed heeft gezegd, zet een vrouw de stap om een abortus te vragen omdat ze die zwangerschap wil beëindigen, wat niet betekent dat ze nooit een kind zal willen, maar niet op dat moment en niet in die omstandigheden. Een gesprek over adoptiemogelijkheden komt over als een verplichting en is daarom geen goed idee.

Ik ben het volledig eens met onze drie experts.

Mevrouw Muriel Gerkens (Ecolo) (*in het Frans*). – In de huidige omstandigheden moet de noodtoestand door het medische korps worden beoordeeld, wat kwetsend is. We wensen die voorwaarde dus af te schaffen.

We willen daarentegen wel behouden dat er rekening wordt gehouden met de sociaaleconomische en psychische situatie van de vrouw om de termijn waarbinnen zwangerschapsafbreking mag gebeuren – die we op zestien weken willen brengen – te verlengen. Vandaag kan die termijn enkel

worden verlengd als de gezondheid van de vrouw in gevaar is en als de toekomst van het kind op het spel staat. We willen in de mogelijkheid voorzien om rekening te houden met de situatie van de vrouw, zonder terug te vallen op het begrip noodtoestand.

Mevrouw Karin Jiroflée (sp.a). – Als we adoptie als een alternatief voor abortus beschouwen, dan zijn we bezig het debat heel sterk te moraliseren en dat staat lijnrecht tegenover het recht van een vrouw om zelf te beslissen. In die zin is het eigenlijk een beetje een valse discussie. Als we ervan uitgaan dat een vrouw zelf kan beslissen en dat de maatschappij vrouwen die abortus ondergaan, niet moet culpabiliseren, dan is adoptie geen alternatief. Daarmee wil ik niet zeggen dat als vrouwen in zo'n situatie terechtkomen, we hen niet moeten helpen. We hebben trouwens een wetsvoorstel klaar rond discreet bevallen, maar voor abortus is dat geen alternatief.

De heer Olivier Maingain (DéFI) (*in het Frans*). – Ik wil nog even terugkomen op de noodsituatie. Tijdens het onderzoek van het wetsvoorstel in 1990 had de Raad van State al opgemerkt dat het begrip noodsituatie niet objectiveerbaar was. Er werd een compromis gevonden. We weten in welke omstandigheden de wetwijziging mogelijk is geworden. Vandaag wordt de noodsituatie zelfs niet vastgesteld door een arts. De noodsituatie moet zelfs niet meer worden opgetekend. Er is dus voor mij geen reden om dat begrip te behouden.

Wat de informatieplicht betreft, kan de tekst van het wetsvoorstel zonder problemen worden gewijzigd. Ik heb uitgelegd in welke context dat wetsvoorstel is ingediend en gezegd dat we voorstander zijn van een evolutie. Wat de informatieplicht betreft, volstaat het dus te verwijzen naar artikel 8 van de wet van 2002 op de patiëntenrechten: “De patiënt heeft het recht om geïnformeerd, voorafgaandelijk en vrij toe te stemmen in iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar. [...] De inlichtingen die aan de patiënt verstrekt worden, [...] hebben betrekking op het doel, de aard, de graad van urgentie, de duur, de frequentie, de voor de patiënt relevante tegenaanwijzingen, nevenwerkingen en risico's verbonden aan de tussenkomst, de nazorg, de mogelijke alternatieven en de financiële gevolgen.” Dat artikel volstaat dus, ook voor de praktijk van de medische handeling van de vrijwillige zwangerschapsafbreking. Er is geen reden om andere bepalingen in een wet op te nemen.

Mevrouw Carina Van Cauter (Open Vld). – Voor alle duidelijkheid wil ik erop wijzen dat “noodsituatie” als begrip vandaag nog altijd in de wetgeving staat. Het is niet objectiveerbaar, zoals de Raad van State terecht heeft benadrukt, en vormt een hinderpaal die voor ons best kan verdwijnen. In de praktijk bestaat die hinderpaal trouwens niet en spreken we de facto over een vrije beslissing tot zwangerschapsafbreking. Dat moeten we dan ook maar op die manier schrijven. We moeten niet hypocriet zijn. Een vrouw die de moeilijke beslissing tot zwangerschapsafbreking heeft genomen, doet dat absoluut niet voor haar plezier. Zij wordt daar absoluut niet gelukkig van. Haar dan nog eens vragen te verantwoorden waarom ze tot die beslissing is gekomen, vind ik echt niet nodig en dat zouden we best duidelijk in de wetgeving zetten.

Mevrouw Katrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Het begrip noodsituatie lijkt me een beetje conservatief, maar het wijst inderdaad op het belang en de rol van de arts, met andere woorden van de persoon op wie in eerste lijn een beroep wordt gedaan om de nodige informatie te verschaffen over de omstandigheden waarin een zwangerschapsafbreking wordt uitgevoerd, in het bijzonder over eventuele psychosociale zorgverlening, enzovoort.

Ik heb nog niet alle bepalingen kunnen onderzoeken, maar we kunnen ook nadenken over de omgekeerde situatie, waarin een arts of een medische instelling zou weigeren om gepaste informatie te geven en druk zou uitoefenen. Daaraan zouden bepaalde gevolgen moeten worden gekoppeld, met name sancties.

De heer Marco Van Hees (PTB) (in het Frans). – Ik wil een aspect onderstrepen dat door verschillende experts werd vermeld: als men kiest voor een abortus, is dat omdat een kind belangrijk is. Die bedenking lijkt me essentieel.

Drie principes moeten worden vooropgesteld. Eerst en vooral gaat het om de onvoorwaardelijke vrije keuze van de vrouw; de noodsituatie opleggen als voorwaarde doet afbreuk aan die vrije keuze. Tweede principe: het niet-culpabiliseren van een vrouw die een abortus wenst. Adoptie voorstellen is een vorm van culpabiliseren die we niet kunnen aanvaarden. Derde principe: abortus moet worden beschouwd als om het even welke andere medische handeling. Men moet dus wijzen op de risico's, net zoals voor om het even welke andere medische handeling, niet meer en niet minder.

Mevrouw Petra De Sutter (Groen). – Ik wil hier gewoon aan toevoegen dat de plicht om mensen te informeren over een medische handeling inderdaad in de wet op de patiëntenrechten staat. Toch hebben wij dat nog eens in ons wetsvoorstel opgenomen. Als we het over alternatieven hebben, dan gaat het ook over medische alternatieven. Mensen kunnen twijfelen of willen misschien wachten, en dan moeten we hen correct informeren. Voor de rest behoort alles wat al gezegd tot de begeleiding die patiënten ook moeten krijgen. Adoptie voorstellen als een alternatief, daar kan geen sprake van zijn. Ik kan me indenken dat patiënten die vraag zelf stellen, maar dat is iets helemaal anders. Maar enige vorm van beïnvloeding in de informatieverstrekking is in dit soort dossiers, net als in alle medische dossiers, uit den boze.

De heer Eddy Caekelberghs (in het Frans). – Voor het verdere verloop van onze werkzaamheden zal ik me eerst tot de politieke vertegenwoordigers richten. Ik vraag de experts om preciseringen te geven of een kader te schetsen indien nodig.

In verband met de voorwaarden van depenalisering, die dus zouden moeten worden verbeterd, stel ik voor dat we eerst terugkomen op de veelbesproken onsamendrukbare reflectietermijn van zes dagen.

Mevrouw Karine Lalieux (PS) (in het Frans). – We behouden de termijn van zes dagen in de wet, maar we voorzien in de mogelijkheid die termijn in te korten in geval van gemotiveerde hoogdringendheid. Eens een wetsvoorstel is ingediend, kan over alle punten van het voorstel worden gediscussieerd. De PS is bereid in te stemmen met een termijn van drie dagen als men ons zegt dat dit adequater is dan zes dagen, maar we willen het al mogelijk maken die termijn in te korten in dringende gevallen, die bijvoorbeeld verband houden met het aantal weken zwangerschap of met een persoonlijke situatie. De hoogdringendheid moet worden beoordeeld door het team.

De heer Marco Van Hees (PTB) (in het Frans). – Wij zijn eerder voorstander van een inkorting van de termijn tot 48 uur. Een langere termijn kan moeilijk zijn voor de persoon die een abortus wil. Hoe dan ook is een termijn, zelfs een korte, nuttig en nodig, al is het maar met het oog op bepaalde medische voorschriften, maar ook om redenen die te maken hebben met sociale opvang, psychologische hulp, enzovoort. Het biedt de centra voor gezinsplanning de mogelijkheid om schikkingen op dat vlak te treffen.

Mevrouw Katrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Wij vinden het eveneens nuttig die termijn in te korten. Een termijn van drie dagen, dus 72 uren, is volgens ons voldoende, met dien verstande dat een gemotiveerde hoogdringendheid een andere beslissing kan rechtvaardigen. Persoonlijk denk ik dat een termijn van 48 uren voldoende is.

Mevrouw Karin Jiroflée (sp.a). – Wij vinden dat die zes dagen teruggebracht moeten worden tot 48 uur. Als een vrouw naar een centrum voor zwangerschapsafbreking gaat, heeft ze uiteraard al nagedacht. Ze doet dat niet volledig ondoordacht. Een termijn van zes dagen na de eerste consultatie betekent niet alleen een zware psychologische belasting, maar bovendien kan dit in de huidige stand van de wet tot gevolg hebben dat de grens van twaalf weken wordt overschreden. Dat kan zowel voor de betrokken vrouw als voor de arts een moeilijkheid betekenen.

Mevrouw Carina Van Cauter (Open Vld). – Zes dagen lijken ons inderdaad te lang. Eens de beslissing is genomen, moet men binnen een aanvaardbare termijn tot de zwangerschapsafbreking kunnen overgaan. Of het nu 48 of 72 uur moet worden, moeten we nog verder bespreken.

Wanneer een vrouw een zwangerschapsafbreking om medische redenen moet ondergaan, moet er volgens mij geen termijn gehanteerd worden. Dan moet men kunnen handelen in functie van de noodzaak op dat ogenblik.

Mevrouw Muriel Gerkens (Ecolo) (*in het Frans*). – We hebben dat voorstel inderdaad samen opgesteld. We hebben een termijn van 48 uur voorgesteld op basis van alle argumenten die werden aangehaald, maar ook omdat uit de contacten die we hebben gehad, blijkt dat uiteindelijk sommige jonge vrouwen, in het bijzonder de meeste kwetsbare vrouwen van onze maatschappij, zij die zich in een moeilijke sociaaleconomische situatie bevinden, niet altijd snel genoeg op de juiste plaats terecht komen, dat ze niet altijd toegang hebben tot informatie over het recht op abortus. Sommigen krijgen geen abortus meer omdat ze te laat zijn. De termijn van zes dagen vormde een bijkomende hindernis. We hebben dus een termijn van 48 uur voorgesteld om die twee redenen, met dien verstande dat een meisje dat een abortus vraagt en een langere termijn wenst, die langere termijn automatisch krijgt. Het betreft een minimum na te leven termijn.

Mevrouw Françoise Dedrie. – We zien de reflectietijd vaak vanuit het kader van de zwangerschapsduur. Als we er echter van uitgaan dat vrouwen redelijke en verantwoordelijke wezens zijn, wie zijn wij dan om een wettelijk bepaalde reflectietijd op te leggen? Dat is in mijn beleving paternalistisch.

We vinden het heel goed dat er twee contacten met het centrum zijn. Dat betekent dat er drie volwassen mensen samen zitten: de cliënt, de vrouw die naar het centrum komt, een arts en een psychosociale hulpverlener. Drie verantwoordelijke mensen samen kunnen volgens mij wel tot een beslissing komen over wat nodig is. De meeste mensen die naar een centrum komen, hebben een beslissing genomen, maar er zijn ook vrouwen die meer tijd nodig hebben dan zes dagen. Laten we vertrouwen stellen in het team, samen met de cliënt, om uit te maken wat nodig is. Als er 48 uur nodig is, zes dagen of twee maanden, bij wijze van spreken, dan moeten we dat aanvaarden.

Mevrouw Ann Verougstraete (*in het Frans*). – Ik zie niet in waarom er een wettelijke bedenktijd nodig zou zijn. Er bestaan codes van goede praktijk in alle medische procedures. Wanneer iemand om een sterilisatie verzoekt, heeft die geen wettelijke bedenktijd nodig, terwijl deze ingreep geldt voor de rest van zijn of haar leven. Er bestaat geen wettelijke bedenktijd voor een hysterectomie of

voor een mastectomie. Ik ben zelf van mening dat zulke termijn niet nodig is. Wat is het nut van een bedenktijd voor een vrouw die verkracht werd?

Het zou niet verstandig zijn een vrijwillige zwangerschapsafbreking uit te voeren op een vrouw die 's ochtends een zwangerschapstest heeft uitgevoerd en zich 's namiddags in een centrum aanbiedt. Ik denk dat de betrokken persoon zich ervan bewust is dat ze bedenktijd nodig heeft. Zoals mevrouw Dedrie heeft gezegd, kunnen drie volwassenen nadenken over de bedenktijd die een vrouw nodig heeft om de juiste beslissing te nemen. De wet heeft daar niets mee te maken. Er zijn praktijkcodes nodig. Wij kunnen die schrijven.

Mevrouw Katinka In't Zandt (*in het Frans*). – Ik ben het eens met de vorige sprekers.

Ik zou nog willen verduidelijken dat er bijvoorbeeld in Nederland geen bedenktijd bestaat voor zwangerschapsafbrekingen tot zes maanden en twee dagen. En de Nederlandse vrouwen zijn niet meer getraumatiseerd dan de Belgische vrouwen!

Mevrouw Sylvie Tack. – Het debat moet natuurlijk vooral in de praktijk worden gevoerd, maar we kunnen wel suggereren om in plaats van de duur van de bedenktijd vast te leggen, bijvoorbeeld als voorwaarde te stellen dat er minstens twee contacten moeten hebben plaatsgevonden. Dan bedraagt de termijn minstens 24 uur.

In de euthanasiewet is als voorwaarde ook opgenomen dat er een aantal gesprekken moeten hebben plaatsgevonden.

De heer Olivier Maingain (DéFI) (*in het Frans*). – Ik sluit mij aan bij het advies van de experts. Ik ga uit van het principe dat deze medische handeling deel uitmaakt van het vertrouwen tussen de vrouw en haar geneesheer, en dat de wetgever geen andere criteria hoeft in te voeren dan diegene die bestaan voor elke andere medische handeling. Hoe minder men afwijkt van de wet van 2012 over de patiëntenrechten waarnaar ik daarnet heb verwezen, hoe beter het bijgevolg is en hoe minder men een recht zal creëren dat losstaat van het recht dat elke patiënt bezit om deze medische handeling net zoals elke andere medische handeling te kunnen ondergaan.

We mogen onszelf niets wijsmaken; we zijn er ons terdege van bewust dat de wet niet zonder meer tot stand zal komen. Er moet ongetwijfeld een meerderheid worden gezocht en er zal misschien nood zijn aan een zekere manoeuvreerruimte in de onderhandelingen, maar dat zullen we op het juiste ogenblik onderzoeken.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mevrouw Jadin, hebben de tussenkomsten van de experts andere wensen doen ontstaan?

Mevrouw Kattrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – De argumenten zijn bijzonder interessant, meer bepaald wat de vergelijkingen met de behoefte van het inwinnen van adviezen betreft.

Mevrouw Katinka In't Zandt (*in het Frans*). – Ik zou willen terugkomen op hetgeen in het begin van het debat werd gezegd, over de vrees dat abortus ingeval van een volledige depenalisering als voorbehoedsmiddel zou worden gebruikt. De cijfers hebben in België afdoende bewezen dat de gedeeltelijke depenalisering het aantal abortussen niet heeft doen stijgen. Als men overigens bedenkt dat een vrouw gedurende haar leven min of meer 35 jaar vruchtbaar is, en dus 450 cycli kent, en zij regelmatig seksueel actief is, betekent dit dat zij dertig keer zwanger zou kunnen worden.

Geen enkele vrouw komt 28 keer naar een abortuscentrum. Vrouwen nemen hun verantwoordelijkheid. In de praktijk bestaat dit soort van ontsporingen niet.

Er werd gezegd dat het misschien niet nodig is over te gaan tot een volledige depenalisering van abortus. Ik zal opnieuw een vergelijking maken met hetgeen er op internationaal vlak gebeurt. Latijns-Amerika kent de hoogste abortuscijfers (44%). Tegelijkertijd zijn de wetten er het meest restrictief, met soms een volledig verbod op abortus. België heeft een abortusgraad van 13% en in Afrika, dat iets liberaler is dan Latijns-Amerika, gaat het om 34%. Deze cijfers, afkomstig van de WHO, tonen het verband tussen de soepelheid van de wetten en abortus aan.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mevrouw Klein, wenst u iets te zeggen over de contacten tussen de vrouw en de dokter en over het feit dat drie volwassenen zouden volstaan om tot een verantwoorde beslissing te komen, zoals werd onderstreept?

Mevrouw Dorothée Klein (cdH) (*in het Frans*). – Ik ben me ervan bewust dat depenalisering van abortus niet los kan worden gezien van de problematiek inzake vrouwenrechten, maar ook inzake gezondheid. Ik ben steeds vragende partij voor een iets meer diepgaande wetenschappelijke analyse.

Ik werd een beetje ongerust bij de uiteenzetting over de toestand in Frankrijk, waar de cijfers een herhaling van ongewenste zwangerschappen aantoonde. Zonder daar een besluit uit te trekken, zou ik toch de aandacht willen vestigen op een aspect dat voor mezelf en voor mijn partij van belang is: men spreekt veel over de toegang tot vrijwillige zwangerschapsafbreking, en men verdedigt dat, maar ik zou tevens een overweging willen formuleren over een aspect waarover wel sprake is in de Luxemburgse wet, maar niet in dit kader, namelijk preventie. Men kan trots zijn vanwege het feit dat het aantal vrijwillige zwangerschapsafbrekingen niet is toegenomen, maar men kan zich afvragen waarom dit aantal niet afneemt en waarom de duur van de ongewenste zwangerschappen zo lang is. Het lijkt mij dat deze vragen zonder antwoord blijven en daar dient aan gewerkt te worden. Ik ben het ermee eens dat het hier om een medische ingreep gaat, maar voor mij is deze niet te vergelijken met eender welke andere medische ingreep. Niettemin moet het mogelijk zijn in te zetten op preventie. De bezinning over preventie moet verdergezet worden, zowel wat de toegang tot contraceptie als wat de verspreiding van informatie betreft.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Wat denkt u van het argument dat daarnet naar voren werd gebracht, namelijk dat al deze voorwaarden niet nodig zijn bij andere belangrijke invasieve, definitieve ingrepen, zoals een hysterectomie?

Mevrouw Dorothée Klein (cdH) (*in het Frans*). – Ik spreek me bijvoorbeeld niet uit over de bedenktijd.

Mevrouw Françoise Dedrie. – Ik denk dat mevrouw Verougstraete wou zeggen dat we bij elke stap die we doen, heel veel werk hebben aan preventie. Anticonceptiecounseling maakt daar deel van uit. Het is niet of-of, maar en-en. Zoals mevrouw In't Zandt zei: we zijn 35 jaar vruchtbaar in ons leven. Noem eens een ander levensterrein waarop er in 35 jaar eens iets niet fout gaat, waarop we geen domme dingen doen of wat dan ook. Vruchtbaarheid is helaas niet zo goed te controleren als we denken.

Mevrouw Ann Verougstraete (*in het Frans*). – Wat de preventie betreft, denk ik dat het hoog tijd is om de langwerkende contraceptiva eenvoudigweg terug te betalen; sommige ziekenfondsen doen dat, andere niet. Het kan afhankelijk zijn van de woonplaats en sommige vrouwen, dikwijls de

zwaksten, weten niet dat ze recht hebben op terugbetaling. In mijn ogen moet het Riziv de totaliteit van de kostprijs van contraceptiva voor zijn rekening nemen.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – We vatten het debat aan over de termijn, die momenteel twaalf weken na de bevruchting bedraagt. Mijnheer Maingain, wat is uw mening daarover?

De heer Olivier Maingain (DÉFI) (*in het Frans*). – In de praktijk gaat men tot veertien weken na het uitblijven van de maandstonden. Ik heb geen enkel principieel bezwaar tegen het verlengen van de termijn, met respect voor de vertrouwensband tussen de vrouw en de arts. Dit punt ligt niettemin bijzonder gevoelig indien men de wet zou willen wijzigen. Moeten we dit debat nu onmiddellijk openen, of eerst ijveren voor de depenalisering? Alle voorwaarden herzien houdt het risico in dat de depenalisering geblokkeerd wordt. Eens de depenalisering een feit is, zal het debat over de voorwaarden eenvoudiger zijn. Wat de politieke strategie betreft, lijkt deze tactiek mij het meest aangewezen.

Mevrouw Petra De Sutter (Groen). – Wij zijn voorstander van een termijn van zestien weken – dus achttien weken amenorroe. Dat is een compromis dat een evenwicht kan vormen voor mensen die over het recht op leven versus de autonomie van de vrouw willen praten. Met die termijn komen we ook niet in de buurt van de levensvatbaarheid, want een termijn van twintig of tweeëntwintig weken ligt daar wel heel dicht bij. Er is natuurlijk ook een medisch aspect. Een zwangerschapsafbreking wordt ingewikkelder naarmate de zwangerschap verder gevorderd is.

De meerderheid van de vrouwen die nu buiten het wettelijke kader vallen en naar het buitenland gaan, zitten binnen die termijn van zestien weken en niet allemaal tussen zestien en twintig weken. De cijfers van de vrouwen die naar Nederland gaan voor een abortus en meer dan twaalf weken zwanger zijn, schommelen rond de vijfhonderd.

Mevrouw Françoise Dedrie. – Wat de Vlaamse cijfers van vorig jaar voor de vijf Nederlandstalige centra betreft, hebben we 239 vrouwen naar Nederland gestuurd. De spreiding van de zwangerschapstermijn ligt tussen twaalf en tweeëntwintig weken, ongeveer gelijkmatig verdeeld.

Het percentage vrouwen die we jaar na jaar doorsturen is drie procent, en dat blijft constant.

Mevrouw Petra De Sutter (Groen). – Als we de termijn op zestien à achttien weken brengen, kunnen we toch ongeveer de helft van de vrouwen helpen. Onder meer om die reden hebben we een compromis gevonden op zestien weken.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Mevrouw Gerkens, wat denkt u van de uitspraken van de heer Maingain over de opportuniteit van een totaalpakket?

Mevrouw Muriel Gerkens (Ecolo) (*in het Frans*). – In de eerste tekst die we hadden ingediend, waren de voorwaarden niet gewijzigd. Na de mensen op het terrein en de specialisten te hebben gehoord, kwamen we tot de vaststelling dat de wet in haar huidige vorm problemen oplevert voor de toegang tot de uitoefening van dit recht.

Vandaag lijkt het niet mogelijk om zwangerschapsafbreking op te nemen in de wet op de patiëntenrechten en alles te regelen in de context van de relatie tussen de zorgverlener en de vrouw. Wij vonden het belangrijk die voorwaarden in te voeren, met dien verstande dat over die elementen moet worden gedebatteerd.

Wat de termijnen betreft, is er sinds het colloquium van de ULB-VUB een evolutie bij de sprekers. Het recht op gezondheid moet worden gerespecteerd en de beste medische praktijken moeten mogelijk zijn. Wij stellen dus een artikel voor dat bepaalt dat zelfs na een termijn van 16 of 18 weken na de laatste menstruatie alle omstandigheden in aanmerking moeten kunnen worden genomen, ook de situatie van de vrouw of het meisje, om in die vertrouwensrelatie toch tot een zwangerschapsafbreking te kunnen overgaan.

Mevrouw Carina Van Cauter (Open Vld). – Dat is één van de punten waar in de praktijk heel veel rond te doen is. Ik denk dat we die discussie niet uit de weg moeten gaan, maar ze moeten meenemen als we de bespreking rond de abortuswetgeving opstarten in het parlement.

Ik spreek in persoonlijke naam, want we zijn het er intern nog niet helemaal over eens. Belangrijk is het onderscheid te behouden tussen de vrije zwangerschapsafbreking, enerzijds, en abortus om medische redenen, anderzijds. We moeten die twee goed uit elkaar houden. Voor dat laatste moeten we geen termijn opleggen. Voor de vrije zwangerschapsafbreking hoor ik achttien weken suggereren. Ik denk dat daar argumenten voor zijn. Het pijnbewustzijn bij de ontwikkeling van een foetus zou rond de twintig weken ontstaan. Met achttien weken is er een veilige marge. Dit voorstel moet worden onderzocht, er moet over worden nagedacht. We moeten immers beseffen dat de betrokken vrouw, als de zwangerschapsafbreking hier wordt geweigerd, misschien naar het buitenland gaat of de ingreep in onveilige omstandigheden ondergaat. Als men al die elementen in aanmerking neemt, denk ik echter niet dat dit onmiddellijk een meerderheidsstandpunt zal zijn.

Mevrouw Karin Jiroflée (sp.a). – In ons voorstel hebben we twintig weken ingeschreven. We hebben ons gebaseerd op wat experts zeggen en op het feit dat er jaarlijks vijfhonderd heel kwetsbare vrouwen naar Nederland trekken. Ze worden door de centra gestuurd en vaak moeten ze de abortus ondergaan met veel minder omkadering. Ze moeten daar ook de volle pot betalen. We zijn ons ervan bewust dat we met twintig weken op een kantelmoment zitten. Volgens de meeste experts is de baby op twintig weken levensvatbaar. We zullen deze termijn helaas niet in een wet krijgen. We zijn zeker bereid daarover te praten; als we een consensus kunnen bereiken over achttien weken, dan zijn we al een heel eind verder.

Ik wil tot slot nog even terugkomen op wat de heer Maingain zei. Het is belangrijk te kijken naar wat er politiek mogelijk is. We hebben ook een apart wetsvoorstel ingediend over de verwetenschappelijking van de evaluatiecommissie. Men zou veel betere data kunnen verzamelen dan uitsluitend over het aantal abortussen, en uit die meer uitgebreide gegevens conclusies kunnen trekken. Daarom hebben we dat voorstel ingediend. Het is misschien noodzakelijk een aantal andere deelvoorstellen te bespreken, maar het zou wel een grote vooruitgang zijn als we er in deze legislatuur op zijn minst over zouden kunnen discussiëren.

Mevrouw Ann Verougstraete (in het Frans). – Ik vind het ongepast dat de Nederlanders onze sociale problemen zouden moeten oplossen.

We moeten niet vrezen voor een explosie van het aantal late abortussen. Over het algemeen komen vrouwen steeds vroeger een zwangerschapsafbreking vragen. De 500 vrouwen die hun zwangerschapsafbreking zelf moeten betalen, zijn de meest kwetsbare. Indien ze hun zwangerschap niet zouden afbreken, zou dat meer kosten aan de sociale zekerheid omdat ze begeleiding nodig hebben. Onze problemen exporteren is niet correct.

Mevrouw Katinka In't Zandt (*in het Frans*). – Ik wou hetzelfde zeggen. Als hulpverlener vond ik het altijd moeilijk om de vrouwen en meisjes met de meeste problemen naar het buitenland te moeten sturen. Het verheugt me dat verschillende wetsvoorstellen een verlenging van de termijn inhouden. Er moet een oplossing zijn in België voor die vrouwen.

Mevrouw Sylvie Tack. – Het huidige systeem is natuurlijk heel rigide. Er zijn wetsvoorstellen ingediend om de eerste termijn op te schuiven, maar ik wil toch ook aandacht vragen voor de situatie na twaalf weken zwangerschap. Men heeft het dan over abortus om medische reden, maar ik wil toch ook benadrukken dat de reglementering hier zeer strikt is. Er moet met zekerheid vastgesteld worden dat het kind bijvoorbeeld aan een heel ernstige aandoening zou lijden. De situatie waarbij er een grote kans is, maar geen honderd procent zekerheid op ernstige afwijkingen, valt daar eigenlijk niet binnen. Misschien kan er nog over nagedacht worden om in een tussentermijn te voorzien, of deze gevallen onder de volledige verlengde termijn te laten vallen. Er moet in elk geval nagedacht worden over die hele strikte voorwaarden voor de periode na twaalf weken.

Mevrouw Katrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Na de discussie over het uit het strafrecht halen van abortus en het wijzigen van bepaalde termen die we als achterhaald beschouwen, zouden we ons toch ook moeten afvragen of de juridische instrumenten waarover we beschikken, nog afgestemd zijn op de werkelijkheid op het terrein. We hebben het al gezegd tijdens het laatste colloquium, precies omdat we daar veel hebben geleerd over de realiteit. Als we horen dat er vijfhonderd vrouwen voor een zwangerschapsafbreking naar Nederland zijn gegaan omdat de wettelijke termijn was overschreden, zoals vele vrouwen deden voor abortus uit de strafwet werd gehaald, moeten we ons vragen stellen over onze eigen verantwoordelijkheid in België.

Een tweede element is de huidige uitvoerbaarheid, hetzij in een ziekenhuisomgeving, hetzij onder bepaalde omstandigheden in centra voor gezinsplanning. En hier is het probleem van de termijn des te belangrijker. Ik ben voor een aanpassing ten opzichte van bestaande behoeften, maar hoever gaan we? We hadden deze discussie met de collega's die ook op het dossier werken en er zou overeenstemming kunnen zijn over een termijn van zestien weken vanaf de conceptie.

Mevrouw Françoise Dedrie. – Er zijn een aantal obstakels, maar als men dan toch een nieuwe wet gaat schrijven, dan mogen we ons niet baseren op de huidige praktijk. In de ambulante centra zal men niet weten hoe de termijn op een goede manier te hanteren. We denken daarom aan één gespecialiseerd centrum in het Nederlandstalige landsgedeelte. Er moet immers ook de nodige expertise zijn en het moet gebeuren in een ziekenhuisomgeving. We moeten niet denken vanuit de beperkingen, maar vanuit het hulpverleningsstandpunt, van hetgeen vrouwen nodig hebben. Uiteindelijk gaat het toch om de ongewenstheid van de zwangerschap, of het nu op zestien, achttien of negentien weken is.

Mevrouw Karin Jiroflée (sp.a). – We hebben dat aspect opgenomen in het voorstel. Als de periode langer wordt dan nu, dan kunnen die kwetsbare vrouwen in een groot gespecialiseerd centrum worden opgevangen. Dat zou inderdaad een kwaliteitsverbetering betekenen.

Mevrouw Karine Lalieux (PS) (*in het Frans*). – In ons voorstel gaat het over 14 weken vanaf de bevruchting. We hebben gekozen voor behoedzaamheid. Een gesprek tussen de partijen kan duidelijk maken op welke punten we kunnen vooruitgaan. Als we ons uitsluitend toespitsen op het uit de strafwet halen van abortus, lopen we het gevaar dat de kwestie van de termijnen op de lange baan wordt geschoven.

Ik kan uiteraard akkoord gaan met een termijn van 16 of 18 weken. Ik ben het eens met Muriel Gerkens dat er in een mogelijkheid tot uitzondering voor bijzondere situaties moet worden voorzien; in centra met een gespecialiseerd team, want medisch gezien gaat het hier om behandelingen van verschillende aard. Het zou een politiek aanvaardbaar compromis zijn.

De heer Marco Van Hees (PTB) (*in het Frans*). – De huidige wettelijke termijn is duidelijk een belemmering van het recht op abortus. Dat is de reden, en anderen hebben er al naar verwezen, waarom jaarlijks 500 tot 600 vrouwen verplicht zijn naar Nederland te gaan en na de ingreep niet worden opgevolgd zoals het hoort; anderen hebben dan weer niet de financiële mogelijkheden om naar Nederland te gaan.

De termijn moet worden verlengd, naar onze mening tot 20 weken. We moeten ervoor zorgen dat in de praktijk alles goed verloopt, want een latere en meer ingewikkelde interventie vereist een plaatselijke verdoving, de centra voor gezinsplanning moeten in elk geval over de nodige infrastructuur beschikken.

Mevrouw Katinka In't Zandt (*in het Frans*). – Het is te vroeg om de modaliteiten van de hervorming te bespreken.

Deze discussie brengt ons overigens tot een ander fundamenteel punt: de artsen die abortus uitvoeren worden niet regelmatig bijgeschoold. Momenteel biedt alleen de ULB een – facultatieve! – opleiding contraceptie, gezinsplanning en abortus. Ik pleit voor het opnemen van deze drie punten in de reguliere artsenopleiding en in de opleiding van andere psychosociale werkers.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Dank u voor deze verduidelijking, die het verband legt met het vorige colloquium.

In de korte tijd die ons rest, moeten we nog twee belangrijke onderwerpen behandelen: ten eerste, de gewetensclausule op individueel vlak of zelfs op het niveau van de instelling; voorts de strafsancities, die alleen van toepassing zullen zijn op de arts.

Mevrouw Ann Verougstraete (*in het Frans*). – Ik wens het ook te hebben over de evaluatiecommissie, waarvan ik deel uitmaakte. In de huidige vorm wordt er gediscussieerd door mensen met verschillende meningen. In mijn ogen moet de commissie eerder omgevormd worden tot een wetenschappelijk orgaan met sociologen, psychologen, antropologen en artsen, die allemaal kennis hebben van epidemiologie, en die de tendensen zouden analyseren. Op die manier kunnen we nieuwe wetten maken op basis van wetenschappelijke kennis. Het is spijtig dat er nu zoveel mensen rond de tafel zitten en dat het resultaat zo pover is.

Mevrouw Katrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Gedurende de vorige legislatuur hebben we gesproken over de gewetensclausule in de context van andere dossiers. Een arts die geen zwangerschapsafbreking wil uitvoeren omdat het niet overeenstemt met zijn geweten, zal het niet doen.

Degene die een abortus uitvoert zonder zich te houden aan de wet, moet worden gestraft. De persoon of de instelling die druk uitoefent of dreigementen uit ten opzichte van een vrouw die abortus wil plegen, vooral een arts, die een overwicht heeft op een patiënte, moet eveneens worden gestraft. Er moet een rechtsinstrument zijn ingeval abortus wordt belemmerd.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Bent u in navolging van de vorige spreekster voorstander van een professionalisering van de evaluatiecommissie?

Mevrouw Katrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – De Kamer moet de werking van die commissie analyseren.

Mevrouw Petra De Sutter (Groen). – Voor de evaluatiecommissie sluit ik me aan bij wat al is gezegd, ze moet hervormd worden in de zin die collega Verougstraete heeft voorgesteld.

Wij hebben de gewetensclausule uitgebreid en ze in het wetsvoorstel opgenomen. Iedereen heeft het recht zich daarop te beroepen en de patiënt door te verwijzen. Wat we wel hebben toegevoegd, is dat instellingen geen gewetensclausule kunnen invoeren. Dat is belangrijk en nieuw.

We denken ook in de richting van het Franse voorstel om mensen die verkeerde inlichtingen geven, die proberen te beïnvloeden en allerlei campagnes voeren die eigenlijk de vrije toegang tot abortus zouden beletten, ook strafrechtelijk moeten kunnen worden vervolgd.

Mevrouw Karin Jiroflée (sp.a). – Over de verwetenschappelijking van de evaluatiecommissie hebben we samen met een aantal experts de analyse gemaakt. Er kan inderdaad heel veel verbeterd worden. Om die reden hebben we een apart voorstel ingediend.

Wat de gewetensclausule betreft, hebben we heel duidelijk ingeschreven dat de doorverwijzing verplicht is. Het is volgens ons misdadig om ze niet te verplichten. Het gaat immers om kwetsbare vrouwen die op dat moment niet weten van welk hout pijlen te maken. Men kan ze niet zomaar in de steek laten.

Wat er niet instaat, en daarmee ben ik het helemaal eens met mevrouw De Sutter, is dat men als instelling de gewetensclausule niet kan invoeren. Het is misschien een enigszins lugubere vergelijking, maar als men ziet wat er bij de wet op de euthanasie gebeurt, dan denk ik dat we daar heel duidelijk moeten in zijn. We zijn zeker bereid om de voorstellen in die zin aan te passen.

De heer Marco Van Hees (PTB) (*in het Frans*). – Een arts die geen abortus wil uitvoeren, moet de patiënte onmiddellijk naar een confrater doorverwijzen. Bovendien mag een instelling geen gewetensclausule invoeren.

Mevrouw Karine Lalieux (PS) (*in het Frans*). – In ons voorstel moet de arts die een gewetensclausule invoert, dat bij het eerste bezoek zeggen en de naam van een andere arts of een centrum geven die de abortus kan uitvoeren. Net zoals in de euthanasiewet kan men de gewetensclausule op het niveau van een instelling uitsluiten.

Vandaag zegt de wet niets over de belemmeringen. Op het internet zijn er antiabortuscampagnes te vinden, zowel bij ons als in Frankrijk. We moeten het juiste juridische middel vinden om zulke campagnes te bestrijden. We denken daarover na.

Wat de evaluatiecommissie betreft, is een professionalisering inderdaad aangewezen. We moeten echter niet te veel verschillende kwesties in één wet proberen regelen.

Mevrouw Françoise Dedrie. – Ter aanvulling, zowel in Oostenrijk als in Italië is er een gewetensclausule. Dat veroorzaakt gigantische problemen. Als we een gewetensclausule inschrijven, moeten we dus wel opletten hoe we dat doen en kijken naar wat de instellingen dan

doen. Een Oostenrijkse collega doet momenteel een onderzoek naar de effecten van zo een gewetensclausule. Misschien hebben we daar binnenkort meer informatie over.

Mevrouw Ann Verougstraete (*in het Frans*). – Ik ben het er helemaal mee eens: de gewetensclausule mag niet van toepassing zijn op een instelling. Het is evenwel belangrijk dat vrouwen worden opgevangen door personen die hen niet culpabiliseren. In dat verband vrees ik voor de manier waarop sommige instellingen vrouwen die een zwangerschapsafbreking vragen, zouden kunnen onthalen.

Mevrouw Sylvie Tack. – Ik heb nog enkele suggesties bij de wetsvoorstellen. Wat de gewetensclausule voor de individuele zorgverleners betreft, zou ik suggereren ze in vergelijking met de huidige wetteksten nog te verruimen. Vroedvrouwen staan daar bijvoorbeeld *sensu stricto* niet bij. Nu gaat het enkel over artsen, verplegend personeel en paramedisch personeel. Vroedvrouwen hebben een apart statuut.

Als gekozen wordt voor een doorverwijsplicht, neem ze dan expliciet in de wet op, want anders zal de discussie daarover blijven. Maak het onderscheid tussen een actieve doorverwijsplicht, met andere woorden dat er contact wordt opgenomen met een ander centrum, of een passieve doorverwijsplicht, bijvoorbeeld door een lijst met informatie te geven. Er zijn verschillende opties, maar die zouden best worden verduidelijkt.

De gewetensbezwaren voor de instellingen is een moeilijke discussie, maar als men het invoeren van gewetensbezwaren wil verbieden, dan moet dit expliciet in de wet worden opgenomen. Bij euthanasie is dat al jaren een discussie omdat het niet expliciet in de wet werd opgenomen. Nog een heel praktische suggestie in dat verband: pas de voorwaarde aan dat abortus moet plaatsvinden in een instelling voor gezondheidszorg waaraan een voorlichtingsdienst verbonden is, want anders kan de wet worden omzeild door geen voorlichtingsdienst te organiseren. Dan valt men buiten de wet en kan men om die reden weigeren abortus uit te voeren en zo het verbod op het invoeren van de gewetensclausule omzeilen.

Mevrouw Katinka In't Zandt (*in het Frans*). – Een wet uit 1867 verbiedt het aanzetten tot abortus. Informatie verstrekken over abortus kan echter niet worden gezien als het aanzetten tot abortus. Enkele jaren geleden kwam er reactie op het versturen van informatie aan scholen. Mijn vereniging organiseert dagopleidingen voor de medewerkers van de centra voor gezinsplanning die geen abortus uitvoeren. Men vroeg zich af of dat wel wettelijk was. We mogen het wettelijke aspect niet uit het oog verliezen.

Mevrouw Muriel Gerkens (Ecolo) (*in het Frans*). – In navolging van andere voorstellen bevat ons voorstel de schrapping van artikel 383 van het Strafwetboek, dat verbiedt om informatie te geven over abortus. Er is overigens een hele reeks bepalingen publiciteit op dat vlak verbieden.

De initiële artsenopleiding behoort tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen. Het is jammer dat alleen de ULB vorming inzake zwangerschapsafbreking aanbiedt.

In 2018 zal een dubbele cohorte artsen afstuderen. De *Groupement Belge des Omnipraticiens* (GBO), een van de artsensyndicaten, stelt voor dat kandidaat-huisartsen stage mogen lopen op plaatsen waar geneeskunde wordt uitgeoefend, bijvoorbeeld in een ontwenningencentrum of een abortuscentrum. Men zou de praktijk van zwangerschapsafbreking ook in de basisopleiding kunnen opnemen. Ik heb daarover een vraag gesteld aan de minister.

Mevrouw Carina Van Cauter (Open Vld). – We zijn het andermaal ongeveer eens. Het is vooral belangrijk dat men geholpen wordt door iemand die niet alleen deskundig is, maar die zijn beroep ook met hart en ziel uitoefent. Een gewetensclausule lijkt me inderdaad aanvaardbaar. Niemand kan worden verplicht.

Het is uiterst belangrijk dat de arts de patiënt correct informeert – dat is de plicht van elke arts en van elke betrokkene – en dat de arts ook concreet doorverwijst. De vergelijking met de euthanasiewetgeving werd zopas gemaakt. Men zegt dat men doorverwijst, maar in de praktijk blijkt dat niet zo te zijn. Belangrijk is dat het contact wordt gelegd en de afspraak wordt geregeld, anders wordt de patiënt opnieuw voor een drempel geplaagd en komt hij misschien opnieuw voor een gesloten deur te staan.

Mevrouw Dorothée Klein (cdH) (*in het Frans*). – Ik zou eveneens de experts willen danken voor hun waardevol advies. Ik ben het op verschillende punten met hen eens, in het bijzonder in verband met de evaluatiecommissie: we zijn vragende partij voor echt wetenschappelijk werk.

De opleiding van artsen vormt een probleem.

Veel van de 500 vrouwen per jaar die naar Nederland gaan, zijn jong en kwetsbaar. Dat toont aan dat de preventie in zekere zin faalt.

De heer Olivier Maingain (DéFI) (*in het Frans*). – Voor ons is er geen sprake van om over dit thema te negotieren en het in verband te brengen met de discussie over het juridisch statuut van de foetus. Ik ken het politieke spel een beetje en ik wil hier geen enkel risico lopen.

Vanochtend bleek uit de discussie dat er convergentie is over verschillende punten. Ik hoop dat het debat binnenkort in de commissie zal worden gevoerd. Alle partijen zullen zich positioneren. Als degenen die hier aanwezig zijn, een werkgroep willen samenstellen om een gemeenschappelijke tekst uit te werken, kan het dossier snel vooruitgaan. We kunnen ons inspireren op de initiatieven die destijds door Roger Lallemand en Lucienne Herman-Michielsens werden genomen.

Wat ons betreft, gaat het om een partijstandpunt, dat niet wordt overgelaten aan de beoordeling van elk lid. Dat was vroeger niet zo, maar het vloeit voort uit de gehechtheid van onze partij aan het principe van de scheiding van kerk en staat. Dit impliceert een gelijke behandeling en de vrije keuze: de vrouw heeft het recht, autonoom en uit vrije wil, om voor abortus te kiezen.

Mevrouw Karine Lalieux (PS) (*in het Frans*). – Zoals de heer Maingain, zegt, kunnen we geen chantage dulden over het statuut van de foetus.

Over de ethiek wordt binnen de socialistische partij gediscussieerd en we stemmen als partij.

Mevrouw Katrin Jadin (MR) (*in het Frans*). – Het juridisch statuut van de foetus is een volmaakt ethische aangelegenheid. Elke MR-volksvertegenwoordiger zal in de commissie voor de Justitie van de Kamer, waar ook het statuut van de doodgeboren kinderen zal worden behandeld, volgens zijn geweten stemmen.

Mevrouw Muriel Gerken (Ecolo) (*in het Frans*). – De Ecolo-Groen-fractie heeft op basis van een gemeenschappelijke reflectie een wetsvoorstel ingediend. Wij zijn bereid om mee te werken aan een gemeenschappelijke tekst, maar dit staat volledig buiten de discussie over de erkenning van het statuut van de foetus, waarover trouwens geen consensus is.

De heer Marco Van Hees (PTB) (in het Frans). – We hebben nog geen voorstel ingediend, maar we kunnen het advies volgen van de experts die hier vandaag aan het woord kwamen. Wat moet er bijvoorbeeld in de wet worden ingeschreven?

Onze fractie blijft bereid mee te werken aan een gemeenschappelijk standpunt.

De heer Eddy Caekelberghs (in het Frans). – We hebben vandaag de meeste punten behandeld. De twee voorzitters, de heren Peeters en Bartholomeeusen zullen besluiten.

Conclusies

De heer Sylvain Peeters. – Samen met feministische en progressieve bewegingen hebben vrijzinnig humanistische organisaties steeds geijverd om abortus uit de illegaliteit te halen. De wet van 1990 maakte abortus in ons land mogelijk en dit was een mijlpaal voor het zelfbeschikkingsrecht van de vrouw. Tijdens deze strijd hoopten we op een totale depenalisering van abortus, het werd evenwel maar een gedeeltelijke depenalisering. Abortus blijft in ons strafrecht vermeld als een misdrijf. Vandaag, anno 2017 moeten en kunnen we een stap verder zetten. We moeten een einde stellen aan de stigmatisering door het strafrecht. Het is hoog tijd dat we abortus volledig uit het strafrecht halen.

Tijdens dit colloquium werd duidelijk dat dit mogelijk is. Sprekers uit Frankrijk en het Groothertogdom Luxemburg brachten verslag uit over hoe ze het in hun land aanpakten om abortus uit het strafrecht te halen. Als zij het kunnen, moet het ook bij ons mogelijk zijn. Om de vorige Amerikaanse president nog één keer te parafraseren: ‘Yes, we can!’.

Uit een interview van deMens.nu met professor Marleen Temmerman vernamen we dat in landen waar abortus verboden is en strafrechtelijk wordt gesanctioneerd, het aantal abortussen niet daalt. We zien daar wel een stijging van het aantal sterfgevallen en zware lichamelijke gevolgen voor vrouwen die noodgedwongen een beroep doen op illegale aborteurs, die vaak enkel op geldgewin uit zijn. Marleen Temmerman wordt hier dagelijks mee geconfronteerd. Alle vrouwen, waar ook ter wereld, die ongewenst zwanger zijn, moeten op een vlotte wijze toegang krijgen tot een medisch verantwoorde abortushulpverlening. Het taboe, dat nog steeds bestaat, moet verdwijnen. Abortus moet een absoluut vrouwenrecht worden. Verschillende wetsvoorstellen en een resolutie werden ingediend om abortus uit het strafrecht te halen. Uit het boeiende debat van vanochtend tussen experts en politici blijkt dat de politieke wereld bereid is om de nodige stappen te zetten. We hopen dat onze parlementsleden daar zo spoedig mogelijk werk van zullen maken, over de partijgrenzen heen.

Abortus is immers geen misdrijf, geen strafbaar en laakbaar feit, maar een medische handeling. Het is een vrouwenrecht dat kadert in een gezondheidspolitiek en niet in een strafrechtelijk beleid. Ons land beschikt over ethisch hoogstaande wetgeving. Laten wij dan ook nu in ons land, met Brussel als hoofdstad van Europa, de stap zetten naar volledige depenalisering. We moeten waakzaam zijn voor conservatieve krachten in Europa en in de wereld, die zich verzetten tegen abortus. De *anti-choice*-beweging en *pro-life*-organisaties worden steeds actiever. We moeten ook solidair zijn met alle vrouwen in Europa en in de wereld.

Op Europees vlak werden we geconfronteerd met het antiabortusburgerinitiatief ‘One of Us’. Zij dwongen een hoorzitting in het Europees Parlement af om te verhinderen dat ngo’s die Europese subsidies kregen, in ontwikkelingslanden nog langer een veilige abortus zouden kunnen aanbieden bij hun projecten van gezinsplanning. De Europese Commissie verwierp gelukkig hun voorstel,

maar ze blijven ageren. De nieuwe Amerikaanse president Donald Trump kiest ook duidelijk partij voor de *pro-life*-beweging. Zijn bewindsploeg kent talrijke aanhangers van Pro Vita. De Amerikaanse overheid mag geen financiering meer geven aan organisaties in ontwikkelingslanden die veilige abortus aanbieden of voorlichting geven over anticonceptie. Donald Trump ondertekende net na zijn aantreden als nieuwe president van de Verenigde Staten een decreet in die zin. Tegen dit besluit werd een initiatief gelanceerd door de Nederlandse minister Lilianne Ploumen voor de oprichting van een internationaal fonds voor veilige abortus. Ik wil minister van Ontwikkelingssamenwerking Alexander De Croo danken voor zijn uitdrukkelijke steun aan het initiatief voor dit abortusfonds.

Ik besluit met een warme oproep aan onze volksvertegenwoordigers om abortus zo snel mogelijk uit het Belgisch Strafwetboek te schrappen. We vragen om ervoor te zorgen dat verworven rechten in onze samenleving niet onder druk komen te staan door bepaalde conservatieve lobby's.

De heer Henri Bartholomeeusen (*in het Frans*). – Dames en heren, in België is dit fundamentele recht een strafbaar feit. Begrijpe wie kan!

Ik dank alle sprekers, de expertes en de volksvertegenwoordigers voor de vruchtbare en intense uiteenzettingen en discussies.

Tijdens deze pluralistische bijeenkomst zijn de sprekers erin geslaagd de realiteit te doorgronden en werkwijzen voor te stellen voor een meer gelijke, minder seksistische samenleving, waarin keuzes mogelijk zijn. Als voorzitter van het *Centre d'Action Laïque*, als feminist, maar vooral als burger wil ik u danken. Want we worden hier geconfronteerd met een echte ideologische uitdaging. Het gaat niet om een eenvoudig ideologisch standpunt. De vraag is niet om voor of tegen te zijn, het gaat erom vrouwen een fundamentele vrijheid toe te kennen, een keuze te kunnen maken over een levensproject, het aantal kinderen, wanneer en met wie. Al vijftig jaar nemen in naam van de vooruitgang mannen en vrouwen openlijk een standpunt in voor het volledig uit het strafrecht halen van de vrijwillige zwangerschapsafbreking. De slogan van de jaren zeventig "Abortus uit het strafrecht. Baas in eigen buik", is nog altijd van toepassing. Zwangerschapsafbreking is gedeeltelijk uit het strafrecht gehaald, maar het is nog altijd geen recht, maar een misdrijf, net zoals aanranding van de eerbaarheid, verkrachting, bigamie. Tijdens de debatten hoorden we gelijklopende standpunten en tegenstellingen over de voorwaarden voor het uit het strafrecht halen, pistes waarover de wetgever zich voor het einde van dit decennium moet buigen.

Het colloquium biedt stof om een politieke debat te voeren. Daartoe werden verschillende wetsvoorstellen en resoluties ingediend.

Ik dank de volksvertegenwoordigers, die in sociale vooruitgang en emancipatie van mensen de motor van de geschiedenis zien, en in het bijzonder de voorzitter van de Senaat, mevrouw Christine Defraigne, die hier vandaag blijk heeft gegeven van politieke moed.

Sinds 2010 is de voortdurende druk van de antiabortuslobby op de vrouwen voelbaar tot in de parlementairen. De oprichting in maart 2016 van de Europese antiabortusbeweging 'One of Us', het plan van de nieuwe Amerikaanse president om het recht op zwangerschapsafbreking terug te dringen en de betoging van 22 januari in Parijs, gesteund door een communiqué van het Vaticaan, tonen aan dat onze actie meer dan ooit nodig is.

Op het terrein zijn de Poolse, Spaanse, Litouwse, Griekse, Maltese, Ierse en Cypriotische vrouwen het eerste doelwit.

België kon geen toeschouwer blijven voor de antifeministische aanvallen.

Wat betekent de handhaving van zwangerschapsafbreking in het strafwetboek? In 1990 heeft het Belgisch recht een bestaand feit aangenomen, want vrijwillige zwangerschapsafbrekingen gebeurden al meer dan vijftien jaar in de centra voor gezinsplanning. Maar vandaag, in 2017, dertig jaar later, is de wereld nog geëvolueerd: vrouwen hebben hun emancipatie en het recht op een gelijke behandeling veroverd. Hoe kunnen we toelaten dat een vrijwillige zwangerschapsafbreking als een middeleeuws misdrijf wordt beschouwd, tegen de orde der familie en de openbare zeden? De burgers van dit land delen al sinds lang de internationale aanbevelingen: abortus is een seksueel en reproductief recht, erkend door internationale verdragen. Door het getuigenis en de ervaring van Marleen Temmerman in de WHO kunnen we dit universeel en dus fundamenteel recht van vrouwen op gezondheid in zijn context plaatsen.

Er werd verwezen naar het VN-Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, dat door België op 10 juli 1985 werd geratificeerd, en waarbij de Staten ertoe worden verplicht vrouwen dezelfde rechten te waarborgen als mannen “om in vrijheid en bewust een beslissing te nemen over het aantal van hun kinderen en het tijdsverloop tussen de geboorten daarvan en te kunnen beschikken over de informatie, vorming en middelen om hen in staat te stellen deze rechten uit te oefenen”. De zogeheten “seksuele en reproductieve” rechten zijn sindsdien vaak opnieuw bevestigd door de Raad van Europa. Het gebruik van de term ‘recht’ op zich toont aan dat het een onderdeel moet zijn van het positief recht, eerder dan een inbreuk op de wet. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft dan weer gepreciseerd dat het ongeboren kind niet beschouwd wordt als een persoon die onder artikel 2 van het Verdrag valt en dat wanneer het ongeboren kind recht heeft op leven, dit impliciet beperkt wordt door de rechten en belangen van de moeder.

In 2014 heeft Frankrijk, na Denemarken, Nederland en Luxemburg, beslist de wetgeving te moderniseren en het in overeenstemming te brengen met het internationaal recht. Zoals mevrouw Pascale Crozon zei, heeft Frankrijk vrijwillige zwangerschapsafbreking helemaal uit het strafrecht gehaald. De voorwaarden inzake vrijwillige zwangerschapsafbreking staan er niet langer in de *Code pénal* maar in de *Code de la Santé publique*, onder de rubriek “*Santé sexuelle et reproductive, droits de la femme et protection de la santé de l’enfant*”.

Mevrouw Konsbruck wees erop dat Luxemburg hetzelfde heeft gedaan. Dus? Voorkomen, kiezen en verzorgen? Of straf en gevangenisstraf opleggen en verdriet aandoen aan degenen die niet zouden voldoen aan een verouderde, zelfs barbaarse moraal ...?

Dat is de vraag.

Zoals Marleen Temmerman benadrukte, moet vrijwillige zwangerschapsafbreking worden beschouwd als een medische handeling, op grond van de wet op betreffende de rechten van de patiënt, zijn autonomie en zijn vrije en onbevooroordeelde instemming. Het systematisch kleineren van vrouwen is hier niet op zijn plaats. Welke maatschappij willen we? België moet een gelijkge-rechtigd en daadkrachtig beleid voeren.

Tot slot, richt ik me tot onze parlementsleden. Ze kunnen er zeker van zijn dat de vrijzinnige bewegingen, de vrouwenbewegingen en alle progressieve krachten van dit land hen steunen in hun inspanningen om vrijwillige zwangerschapsafbreking uiteindelijk gewoonweg uit het strafwetboek te halen. Het gaat niet om een strafbaar feit, maar om een medische handeling, een handeling van

volksgezondheid voor gezinnen die een keuze maken en die hun leven niet door het lot willen laten bepalen.

De heer Eddy Caekelberghs (*in het Frans*). – Dames en heren, ik dank de voorzitters van het *Centre d'Action Laïque* en deMens.nu, de parlementsleden en de verschillende experts.